

UNIVERSITAT DE BARCELONA.
ESTUDI GENERAL DE LLEIDA, 1991

POBLACIÓ, FAMÍLIA I TREBALL A LA LLEIDA
DEL SEGLE XVI.

Tesi presentada per a l'obtenció del grau de doctora per:

MARIA JOSÉ VILALTA I ESCOBAR.

Director: **Dr. ROBERTO FERNÁNDEZ DÍAZ.**

UNIVERSITAT DE BARCELONA.
ESTUDI GENERAL DE LLEIDA, 1991.

POBLACIÓ, FAMÍLIA I TREBALL A LA LLEIDA
DEL SEGLE XVI.

VOLUM SEGON

Tesi presentada per a l'obtenció del grau de doctora per:

MARIA JOSÉ VILALTA I ESCOBAR.

Director: **Dr. ROBERTO FERNÁNDEZ DÍAZ.**

9.2- EL CASAMENT, UN AFER DE FAMILIA.

"...si se casase con menoscabo de su honra, y con persona de menor calidad, sería un pecado grave dar a sus padres tal afrenta, y causa de tanta amargura, con mancha de tanto deshonor..."

(Alonso de Andrade, 1646)

"... ó vanidosa! no ves/ á lo que has dado lugar,/ porque has querido enseñar/ andar el mundo al revés./ Si tu naciste pobreta/ te hiciste rica a culadas/ Como quieres compararte,/ ni como quieres hombrearte/ con quien siempre fue señora? .."

(cançó popular madrilenya, s.XVI)

La ciutat sembla certament el gresol on tota mixtura pot arribar a esdevenir possible. No obstant, segueixen existint barreres que no es poden saltar amb tanta facilitat. Si bé la procedència dels individus no ha estat un límit determinant en la manera d'organitzar els emparellaments, hi ha altres comportaments que, de manera més profunda, marquen fronteres, sovint, infranquejables per a molts dels homes i dones que es mouen enmig dels estrets marges d'una classe social a la qual pertanyen per naixement i on hi romandran, probablement, per la resta dels seus dies. No hi ha problemes perquè un francès es casi amb una valenciana, perquè un aragonés triï una francesa, un extremeny a una lleidatana o un basc a una valenciana i que, a més a més, ho facin en una ciutat llunyana a les seves referències infantils. Però, és molt més difícil que un pagès, vingui d'on vingui, es casi amb la filla d'un noble o un lletrat de la ciutat i que, endemés, el seu fill pertanyi en el futur a una condició social privilegiada. És a dir, trencar l'ordre és difícil, tothom té tendència a romandre en el lloc que la societat li ha atorgat en nèixer, uns perquè controlen els mecanismes que faciliten la seva pròpia perpetuació, altres perquè no els hi queda altre remei.

Novament, estem de ple en el pes de determinats comportaments de classe que són peça essencial en el moment d'entendre la manera com es va anar configurant i evolucionant la societat del feudalisme tardà. Els tradicionalment privilegiats intenten amb totes les seves forces mantenir el seu status de superioritat, a través del control de les instàncies jurídiques que donen carta de naturalesa a llur posició; la resta es mouen en un món ple de misèries, de lluites per la subsistència diària, de recerca de l'enriquiment i de, cada cop més consolidades, ambicions per a sortir de sotmetiments institucionals i socials que, poc a poc, no tenen res a veure amb l'efectiu i real protagonisme assolit en el món dels afers econòmics. Estem de ple en l'aspecte més crucial de les transformacions socials des del feudalisme al capitalisme. Mes, no és aquí la nostra intenció intentar teoritzar sobre tan crucial problema històric, que ha ocupat àmpliament llargues planes de discussió i debat sobre la manera com es va disoldre el pes de la societat feudal i es va implantar l'ordre burgès, a través de tantes i tan significatives anades i vingudes (21)

---

(21)- Les referències ineludibles del tema omplen les planes de qualsevol estudi sobre la modernitat europea, ja que centren el debat troncal sobre la progressiva dissolució de la societat nobiliària des de la primera de les grans crisis de l'ordinament feudal, solventada amb la implantació de les monarquies absolutes fins a la progressiva i lenta consolidació de la presa de consciència de la burgesia, qui va passar dels primers intents tímids d'assimilació al model dominant, fins a prendre actituds revolucionàries que comportaven l'adaptació de les formes de l'estat a les exigències de l'efectiu control de la producció i les rendes. Vegeu com a obres ineludibles de referència, entre moltes altres: W. Sombart, El burgués, Madrid, 1972; M. Weber, La ética protestante y el espíritu del capitalismo, Barcelona, 1985; J.H. Elliott i altres, Revoluciones y rebeliones en la Europa Moderna, Madrid, 1975; R. Villari, Rebeliones y reformadores del siglo XVI al XVIII, Barcelona, 1981; R. Pérez Zagorin, Revoluciones y revoluciones en la Edad Moderna, Madrid, 1985; J. Meyer, Noblesse et pouvoirs dans l'Europe d'Ancien Régime, Paris, 1973; R. Mousnier, Fueros campesinos. Los campesinos en las revueltas de los siglos XVII, Madrid, 1976; Los siglos XVI y XVII. Historia General de las Civilizaciones, Tomo IV, Barcelona, 1968; P. Anderson, El Estado Absolutista, Madrid, 1979; A.D. Lublinskaya, La crisis del siglo XVII y la sociedad del absolutismo, Barcelona, 1979; B. Porschnev, Los levantamientos populares en la Francia del siglo XVII, Madrid, 1978; H. Kamen, El siglo de Hierro. Cambio social en Europa (1550-1600), Madrid, 1977; L. Stone, La crisis de la aristocracia, Madrid, 1976; H. Trevor Roper, Religión, reforma y cambio social, Barcelona, 1985; R. Mandrou, Les Fuigger, propriétaires fonciers en Souabe, Paris, 1969; C. Hill, De la Reforma a la Revolución Industrial, Barcelona, 1980; I. Wallerstein, El moderno sistema mundial, 2 vols., Madrid, 1979-1984; E.P. Thompson, Tradición, revuelta y consciencia...; T.H. Aston i C.H.E. Philipin (eds.), El debate Brenner...; R. Hilton, Conflicto de clases y crisis del feudalismo, Barcelona, 1988.

El que es tracta és de palesar quines són les actituds i comportaments de la societat lleidatana en els primers segles de la modernitat, moment en què, no ho oblidem, el món està sofrint una de les més profundes i radicals transformacions, que trasbalsaran definitivament la percepció i interpretació de l'entorn conegut dels homes i dones que assisteixen sorpresos al procés de conquesta dels nous móns. A Lleida, però, encara no havien arribat els aires de renovació, com tampoc no ho havien fet en el seu entorn proper. A través de la manera com els individus estableixen els lligams familiars, es pot esbrinar part de l'entrellat d'una petita, però important part de les relacions de classe. Dues vessants d'anàlisi són crucials en aquest sentit: d'una banda, la continuïtat professional de pares a fills, primer garant d'estabilitat social, i, d'altra, el món de l'articulació de relacions a través dels casaments.

En bona mesura, l'estabilitat en les permanències de l'organització econòmica tradicional es mantenen pel mateix fet que, de pares a fills, en qualsevol de les diferents categories socio-professionals possibles, la tendència més acusada és a transmetre l'ofici, de generació en generació. La societat del segle XVI es recupera lentament d'una tortura sotragada que hauria pogut desestabilitzar les bases de l'ordinament social. Les vies de la recuperació propiciaran les actituds de tancament aferrissat que serà l'única garantia del retorn a la calma. Un sentiment de corporativisme es difon arreu en resposta als anteriors desgavells. Res millor que garantir, almenys, la continuïtat de la casa. Així, des dels privilegiats fins el més humil dels treballadors tothom intenta mantenir la seva posició. M.A. Hernández Bermejo és contundent al respecte:

"...En el Cáceres del siglo XVI, la estructura socio-profesional demuestra que la movilidad profesional era prácticamente nula. La profesión se heredaba y se transmitía de padres a hijos y los

gremios y colegios de oficios, grupos profesionales cerrados, eran un obstáculo que hacía muy difícil el ascenso profesional. En este contexto, y de acuerdo con el principio de jerarquización que presidía las relaciones sociales, no debe resultarnos extraño que los varones de la villa contrajesen matrimonio con las hijas de aquellos individuos que pertenecían a la misma categoría socio-profesional en la que se encontraban inscritos y que, como contrapartida, los padres escogieran entre sus componentes a quienes habrían de ser maridos de sus hijas..." (22)

I aquesta és una realitat que es pot traslladar de manera directa a Lleida. Quan hom revisa la manera com de pares a fills es mantenen les continuïtats de posició social o de feina, algunes de les evidències resulten notablement significatives. En conjunt, als voltants d'un 60% dels nois (58,39% per ser més exactes) desenvolupen activitats idèntiques a les del seu progenitor i, com a norma, la quantia real depassa en molt la hipotèticament esperada (vegeu quadre núm 47) (23). Si aquesta constatació la exemplifiquem a l'interior d'algun dels principals grups, ho veurem amb més claretat. Dels 20 nois que pertanyen a les classes privilegiades, 13 (2%) ja havien nascut en aquest grup, 5 (0,8%) provenen de pare lletrat, entre metges i juristes, i 2 (0,3%) ascendeixen des de les files dels menestrals. Dels 215 nois pagesos, es pot copsar un element significatiu com és el drenatge des de la menestralia cap a la pagesia en un cert possible procés de retorn a les bases de subsistència agràries, en detriment de les mecàniques, cosa que es podria interpretar com l'inici de les dificultats en el món dels gremis en el mateix moment en

---

(22)- M.A. Hernández Bermejo La familia extremeña p. 121

(23)- Hem comentat repetidament la diversitat dels nombrosos problemes amb què hem hagut d'afrontar aquesta recerca. Els quadres núms 47-50 prenen solament com a mostra de referència el conjunt d'interrelacions humanes en què els dos implicats acompleixen la característica de tenir enregistrada llur professió. Així les coses, la reducció de la mostra és sensible, aspecte aquest que no treu validesa a les conclusions aportades per tal com les tendències resulten prou clares, però, que ha de ser explícit per la nostra part. Valgui, així, constatar que del total de 4.356 casaments celebrats a la ciutat de Lleida, pel que fa al quadre núm 47, la mostra de població es redueix a 649 individus (14,9%), del núm 48, la mostra és més àmplia amb 1.167 casos (26,8%) i del núm 49, és molt més reduïda amb 547 casos documentats (12,6%) i del núm 50 del total de 926 vídues que es tornen a casar es té informació de 218 casos (30,34%)

què s'està consolidant la seva estructura i organització. Així, 68 (10,5%) provenen de família camperola, mentre que 133 (20,5%) ho són de menestrals, 7 (1,1%) d'ells ascendeixen i s'incorporen a l'escalafó dels lletrats i 1 (0,2%) de sol, probablement un ric hereu, accedeix al grup dels privilegiats

Entre els menestrals, els processos són idèntics. Un nutrit grup s'incorpora a les files de la pagesia (101 amb un 18,5%), mentre que la més gran part d'ells (41,1%) continuen fidelment l'ofici del pare, com és propi d'aquest període en què el procés d'oligarquització i tancament es fa palès arreu en el rigid món del corporativisme gremial (24). La resta, uns pocs, canvien de sector: alguns passen al comerç (12 amb un 1,3%) i altres es poden pagar estudis i exerciran com a lletrats o metges (16 amb un 2,4%). Profundament significativa de la realitat social del moment, és la mobilitat que es pot comprovar en els comerciants. Teòricament, estem en un període d'auge del capital mercantil, però Lleida no és precisament un dels centres capdavanters. Els fills dels comerciants no ascendeixen en cap dels casos a les posicions més altes de la societat, ja que, si bé uns pocs continuen la tasca paterna (5 amb un 0,8%), la gran majoria o bé es decanten cap a la menestralia -la producció és més segura que l'intercanvi- (11 amb un 1,7%) o bé es dediquen a promocionar-se, per via indirecta, mitjançant uns estudis que el pare pot pagar (14 amb un 2,3%). Per acabar, lletrats i metges perpetuen, com és una constant habitual en aquest grup, la feina del pare (en conjunt, 26 amb un 4%) i, solament,

---

(24)- L'auge de l'elaboració de còpies normativa de funcionament que es dicta arreu sobre la manera com s'han d'organitzar i mantenir les diferents branques d'ocupació de la menestralia, no posa de manifest altra cosa que, d'una banda, l'aferrissada defensa del tancament com a únic medi de subsistència en un món on el capital mercantil està introduint de ple llurs potents braços i a la vegada, l'autodestrucció implicada en qualsevol procés de replegament i patrimonialització de la producció. Vegeu al respecte A.M. Bernal i altres "Sevilla de los gremios a la industrialización" pp. 63-275.

entre els juristes hi ha una certa propensió a ascendir al grup dels socialment més enlairats (6 amb un 0,9%).

La realitat de la constatació d'aquesta gran estabilitat professional entre generacions permet deduir que les potencials possibilitats d'ascens d'una classe a una altra o, senzillament, d'una professió a una altra estaven fortament restringides pel mateix pes de la força de l'entramat hereditari, tal i com el va definir en E.P. Thompson (25). I, en les societats de l'Antic Règim, l'única manera d'escapolir-se de les nombroses barreres que feien certament difícil les possibilitats d'ingressar en algun dels nombrosos espais corporatius, en el sentit més ampli del terme, era la via d'assolir un casament avantatjós. Però, aquesta també era una via complicada.

Al voltant dels privilegiats s'encerclava una teranyina sòlidament teixida que permet controlar l'estabilitat i autoreproducció del grup, sense excessives intromissions. La literatura de l'època, sovint escrita per encàrrec, ens ha deixat nombrosos exemples reprovatoris de qualsevol intent de propiciar allò que alguns van qualificar com una imatge del "món al revés" (26), símptoma evident de la realitat i magnitud dels canvis que s'estaven produint arreu i, a la vegada, de la por de molts davant la certificació del trasbalsament que s'anava a esdevenir (27). Pertot, surten moralistes i vigiladors que, com Alonso de Andrade, recomanaven que cadascú s'estigués en el seu lloc i no sortís del nucli on

---

(25)- E.P. Thompson, Tradición, revuelta y conciencia de clase..., pp. 135-172

(26)- J. Lafond i A. Redondo (eds.), L'image du monde renversé, Paris, 1979 i H.F. Grant, "The world upside down" a DD.AA., Studies in the Spanish Literature in the Golden Age, Londres, 1973. J.A. Maravall, Teatro y literatura en la sociedad barroca, Madrid, 1972. La cultura del Barroco. Análisis de una estructura histórica, Barcelona, 1981 i Antiguos y Modernos, Madrid, 1986. A. Hermenegildo, "Sobre la dimensión social del teatro primitivo español", Prohemio, II, 1971, pp. 25 i ss.

(27)- J.A. Maravall, "Teatro, fiesta e ideología en el Barroco" a J.M. Díez Borque (comp.), Teatro y fiesta en el Barroco. España e Iberoamérica, Barcelona, 1986, pp. 71-95

l'ordre natural de les coses l'havia situat en nèixer (28). Així, en el moment d'entrar en profunditat en els comportaments d'aquest grup, hom ha pogut certificar, en la gran majoria dels casos, els elevats graus de tancament "classista" que els caracteritzen en crear noves famílies (29). Només, les precarietats econòmiques que passaran moits dels linatges dels "cavallers", en determinats moments de davallada del conjunt de les rendes patrimonials percebudes, motivaran una certa apertura a les classes inferiors amb possibilitats econòmiques més folgades, però aquesta serà una realitat més pròpia del XVII que del XVI (30). El principal mecanisme legal que facilitarà les possibilitats de l'ascens social serà, fonamentalment, la capacitat de dotar bé a les filles o acceptar dots nobiliàries migrades i, així, assolir un casament avantatjós que faciliti la millora de la posició social de la família o, almenys, de la descendència (31)

En introduir-nos en les evidències lleidatanes, els comportaments no són significativament diferents, tot i la notable obertura

---

(28)- La cita textual del principi d'aquest paràgraf de tal autor és citada per M. Vigil La vida de las mujeres, p. 80 i per a una valoració del pes de la societat estamental en la tra de marit, vegeu pp 78-91

(29)- Diu A. Domínguez Ortiz "no existen estudios sobre la frecuencia de los matrimonios mixtos entre los dos estados, pero todo hace creer que pocas veces el amor o el interés serían bastante fuertes para desafiar la reprobación general que despertaban los matrimonios desiguales sobre todo teniendo en cuenta que los perjuicios no alcanzaban sólo al contrayente sino a toda su descendencia." A. Domínguez Ortiz El Antiguo Régimen. Los Reyes Católicos, p. 106 i també P. Chaunu, La España de Carlos V, vol I, Barcelona, 1976, pp 231-245 B. Bennassar, La España del siglo, pp 184-194 i Los españoles. Actitudes y mentalidad, pp 165-174 i J. Lynch, España bajo los Austrias, vol II pp 183-225

(30)- I. Aienza, "Aunque fuese con una negra." pp 42-45 i M. Vigil La vida de las mujeres, pp 78-80

(31)- M.C. Burgo López parla d'endogàmia social total en el món rural, mentre que a la ciutat, la burgesia mercantil i lletrada, en algunes contades ocasions, pot ascendir emparentant amb "hidalgos" a través del dinero, ofreciendo cantidades muy superiores a las que se necesitarían para casar a una hija en el mismo medio social de sus padres, aunque una vez introducidos por lazos de parentesco en alguna familia hidalga las siguientes alianzas se pueden alcanzar con un menor desembolso económico " (Niveles sociales y relaciones matrimoniales en Santiago ", pp 193-196 i també A. Rodríguez Sánchez, "Las cartas de dote en Extremadura.", pp 172-176 i M. Vigil, La vida de las mujeres, pp 87-89) Contràriament, alguns homes de negocis, com és el cas del famós Simón Ruiz, van acceptar noies de bona família amb dot escassa, com na Maria de Montalvo, perquè solament el fet de casar-se amb elles ja era suficientment productiu, socialment parlant " porque este matrimonio le permite el acceso a uno de los mejores linajes de Castilla la Vieja." (B. Bennassar, Los españoles, pp 169)

als nouvinguts de què hem parlat amb anterioritat. En termes generals, al voltant d'un 60% de's casaments se celebren dins de la mateixa categoria sòcio-professional. És a dir, a través de les quanties recollides en els quadres núms. 48 i 49, es pot constatar que, pel que fa a la continuïtat sòcio-professional entre el sogre i el gendre, aquesta és coincident en un 62,13% dels casos, mentre que pel que fa a la de les dues famílies, els consogres, ho és en un 51,9%. Cal, per tant, entrar amb més deteniment en l'univers que serveix d'emmarcament a l'espai vital dels individus per "triar" parella. Entre els privilegiats, el tancament és contundent (32). Dels 34 nois d'aquest grup, la meitat (17) tenen per sogre algú de la mateixa filiació social, la resta s'emparenten amb famílies de lletrats o metges. A l'inrevés, però, es pot comprovar que hi ha tres membres de les classes privilegiades que atorguen la seva filla en matrimoni a gent vinculada a la menestralia o al comerç, cosa que ens fa pensar que, a lo millor, les arques familiars no estaven gaire plenes.

Pel que fa a la continuïtat familiar (quadre núm. 49), passa el mateix. L'estabilitat dels lligams entre les classes dominants, amb la col·laboració sovint de lletrats i metges, es barreja amb algunes petites notes de color d'ascens social d'algun noi (6 casos) o noia (4 casos) de família menestral o de comerciants que emparenta amb els més enlairats. Amb tot, no són precisament la tònica dominant ja que, com és comú

---

(32)- La historiografia romàntica local va tendir a idealitzar les relacions i aliances entre les diferents classes socials com a reflex d'un món en ordre. Diu així, Pleyán de Porta: "Todos en general gozaban de la consideración debida, nacida de una bien entendida educación y nadie se desdeñaba del trato y comunicación con los que ejercían los más humildes oficios, siendo ejemplo de ello los muchos matrimonios entre la clase de los donzella, caballeros y las de labradores y menestrales". La cita és prou sucosa com perquè si més no propiciï els dubtes d'A. Passola quan diu: "com ho ha descobert? Ningú no discuteix que tothom tingué la consideració deguda, simplement uns tenen més consideració que altres. I pel que fa als matrimonis... on són les proves? Quants en va haver? Al llarg de quant temps?". Sense lloc a dubte, les interrogacions recullen la dura realitat que l'anàlisi de les aliances demostra. Els enlairats res tenien a compartir amb les classes populars (vegeu ambdues referències a T. Passola, "Presentació l'obra d'en Gras dins la historiografia" a R. Gras i d'Esteve, Història de la Paeria, Lleida, 1988, p. 14)

arreu, la política d'aliances d'aquest grup, situat al pinacle de la societat, no tendeix a l'obertura sinó a propiciar la consolidació d'una èlit, amb forts lligams de família entre tots els seus membres, que governarà, de generació en generació (33). Com diu I. Atienza, el matrimoni és una "herramienta política" que els privilegiats van saber emprar adequadament en tot moment, en funció de llurs interessos (34) i de llur peculiar codi de l'honor que impedia aliances "indignes" (35).

Però, de quina manera establien relacions familiars la resta dels grups socials, sense tants privilegis a defensar? Alguns indicis semblen certificar que l'actitud de tancament dels nobles es reproduïa arreu. No cal aprofundir molt més en tot allò que hem definit com un món corporatiu i aferrissadament tancat, molt més quan podien anar maldades o quan calia competir per uns recursos no sempre folgats i suficients per a tots. Així, fins i tot les classes populars, les darreres de l'escalafó social, tendien a practicar comportaments propers a l'endogàmia en el moment de casar-se, potser, senzillament, perquè no els hi quedava altre remei (36).

(33)- Els estudis que analitzen el component familiar de les oligarquies urbanes demostren gairebé sempre l'estabilitat de la política d'aliances entre membres del mateix grup per tal de mantenir la puresa dels senyals d'identitat del clan. Vegeu en aquest sentit, aportacions com les de V. Montojo Montojo "La formación de la oligarquía urbana de Cartagena a principios del siglo XVI", Gestao Taller, pp. 53-66. J.H. Elliott, La revolta catalana (1599-1640), Barcelona, 1989², pp. 32-36 i "Una aristocràcia provincial: la classe dominant catalana en els segles XVI i XVII" L'Avenc, num. 40, 1981, pp. 26-35, esp. p. 30. J.M. Torres i Ribé, Evolució social i econòmica d'una família catalana de l'Antic Règim. Els Padró d'Inquilats (1642-1862), Barcelona, 1976, pp. 29-49. J.L. Palos, La práctica de gobierno en Cataluña, siglos XVI-XVII, tesi doctoral inèdita, vol. I, Barcelona, Universitat Autònoma, 1990, Facultat de Geografia i Història, pp. 289-296.

(34)- "El matrimonio en la aristocracia española de la Edad Moderna constituyó un importante instrumento de pacto de 'clase' fue un medio fundamental para la acumulación de títulos, patrimonio y poder en manos de un reducido grupo de élite, así como base y expresión de múltiples alianzas familiares. Alianzas que incluso buscaron por esta vía en el momento oportuno quienes durante la primera mitad del siglo XVII en sus puestos de validos podían mover el complicado sistema de la tela de araña del poder buscando clientelas bien colocadas y a quienes a su vez podían apoyar y ubicar en los puestos claves de la administración." I. Atienza, "Aunque fuese con una negra...", p. 33.

(35)- B. Bennassar, Valladolid en el siglo de Oro, pp. 491-495.

(36)- M.B. Villar García, "Influencias de las migraciones sobre las relaciones familiares", pp. 150-156, citant conclusions de P. Butel qui considera com a fortament determinant el pes de la jerarquia de les fortunes en el moment d'establir les aliances conjugals.

En el cas del camperols lleidatans, la continuïtat és fortíssima. La terra és el bé més preat i una garantia de treball segur profundament estable. La gran majoria dels pagesos casen llurs filles amb nois que puguin treballar al camp (56,6%) i el mateix passa amb el tipus de família amb qui es relacionen els nois que es dediquen a aquesta tasca (59,4%), valors que, en conjunt, impliquen un 16,1% del total dels casaments (vegeu quadre núm. 48). La resta dels enllaços es fan cap a la menestralia, cosa que ens certifica que aquestes dues categories professionals composaven el gruix de les classes populars lleidatanes per la gran quantitat d'interconnexions que s'estableixen en les maneres de viure.

Però, cal ser cautes, perquè el conjunt de sogres menestrals que casen llurs filles amb pagesos i vice-versa es troba sempre per dessota de la freqüència hipotètica esperada, la qual cosa ens fa pensar que la mobilitat interna entre ambdós grups no devia ser molt acusada. Els menestrals acumulen la taxa més elevada de casaments endogàmics amb un 40,4% sobre el total i un 31,3% de continuïtat entre els consogres. Aquest grup, juntament amb les classes privilegiades era un dels més tancats. M. Arranz comenta que una de les úniques vies per a ingressar en el jeràrquic món de la menestralia, aferrissadament tancada en el seu sòlid entramat de reglamentacions i privilegis, no era altre que el poder casar-se amb la filla d'un mestre, cosa que podia implicar la possibilitat de ser inclòs i continuar en el futur en les feines del taller. En cas contrari, el fort pes de l'herència de l'ofici deixava molt poques escales a l'obertura per a tota aquella gran munió de gent forània que arribava a les ciutats (37). Fora del propi grup, els pares menestrals casen,

---

(37)- M. Arranz, "Problemas de inmigración y asimilación en la Barcelona del siglo XVIII". Revista de Geografía, vol. IV, núm. 1, 1970, pp. 71-94

en algunes comptades ocasions, llurs filles amb comerciants (20 amb un 1,7%) i amb lletrats (22 amb un 2,7%) i un artesà afortunat aconsegueix casar-se amb una noia de les classes privilegiades.

Les tendències resulten colpidorament clares. Hi ha elements d'escapada, hi ha uns significatius marges d'obertura que permeten parlar d'una suau permeabilitat interclassista en el moment de triar i acceptar cònjuge; però, el fet més troncal, el de més ineludible certificació és el predomini dels casaments entre iguals, tal i com era la tònica més comuna en el conjunt de les terres de la Monarquia i, sense lloc a dubte, del Principat (38). Només cal donar una prova més com a darrer element per a la reflexió final. Què fa la gent quan es trenquen aquestes aliances, tan pensades, que tan havien preocupat els pares en el moment de consentir en donar una certa autonomia als fills? Quines són les opcions que trien les vídues en tornar-se a casar? Són realment unes dures competidores davant les noies solteres? Què impliquen, socialment i econòmicament, aquells elevats nivells d'accés a un segon matrimoni per part de les vídues? (39).

Novament, no hi ha un ampli marge per a la sorpresa. En un 60,1% dels casos, les dones que han perdut marit es tornen a casar amb algú que pertanyi al mateix espai social que el difunt. Les vídues dels privilegiats es "remariden" dins el mateix grup o amb lletrats. Les de pagesos ho fan a parts iguals entre camperols i menestrals (38 amb un 17,4% i 36 amb un 16,5%). Les de menestrals s'entesten en cercar algú que pugui continuar les feines del taller (91 casos que impliquen un 41,7% sobre el total i un 74% del grup) i, així, es poden convertir en un objecte

---

(38)- J S Amelang. La formación de una clase dirigente, pp 63-91

(39)- Vegeu supra apartat 6.2

cobejat per a molts que trobaran en elles la possibilitat d'una estabilitat professional i l'entrada a un món, sovint, massa restrictiu. Algunes també s'aliaran amb camperols i, de tal manera, consolidaran ambdós tipus d'activitat. I és que la situació de les dones en perdre el marit podia ser molt complicada. F. Chacón, B. Bennassar i altres han parlat del greu problema que comportava l'estat de pauperisme en què quedaven moltes vídues i el gravàmen que tal realitat imposava sobre la resta de la població (40), però, en altres casos, la seva tasca de continuadores potencials de la feina del marit les feia reunir molts atractius per a jovenets a la recerca d'unes més favorables expectatives de treball (41).

9.3- CONCLUSIONS

Ningú no dubta ja a aquestes alçades de la nostra argumentació que el matrimoni va ser una peça clau en la societat de l'Antic Règim, tant pel que implica com a mecanisme de salvaguarda de l'ordre establert, com per les potencials possibilitats de permeabilitat, a petites gotes, que deixava escapar, de tant en tant.

La ciutat és un món més obert que l'espai rural, és l'eix vertebrador dels intercanvis no solament materials, sinó també humans. Aquest paper és el que permet que les viles es converteixin en l'arquetipus

---

(40)- F. Chacón Murcia en la centuria... pp 135-137 i B. Bennassar Valladolid en el siglo de Oro... pp 180-181

(41)- J. Casey El Reino de Valencia... pp 20-21 i R. Torres J.J. Sánchez C.M. Chain "Los movimientos migratorios en Cartagena durante el siglo XVIII" pp 236 J.F. Senz Sempelayo "Importancia de las nuevas nupcias contraídas por viudos en los ciclos demográficos antiguos. Características con las que se presentan en la Granada del siglo XVIII", Actas del Primer Congreso de Historia de Andalucía. Andalucía Moderna, vol I. Córdoba, 1978, pp 253-263 i, més àmpliament, G. Cabourdin, "Le remariage" Annales de Démographie Historique 1978, pp 305-336, juntament a J. Dûpequier i altres, Marriage and remarriage in populations..., vol I, esp pp 151-229

del que es pot considerar com un mercat matrimonial, els graus d'obertura del qual dependran, en bona mesura, de la grandària espacial i poblacional i de la vitalitat social i econòmica del nucli al qual ens estiguem referint. Lleida no s'escapa a ser una peça més d'aquest univers. La primera de les característiques d'aquest mercat és que elimina, a força d'ampliar les possibilitats de l'oferta, els entrebancs que, en els nuclis més petits, imposen els estrets marges del parentiu. Els lligams dels individus per sang eren una de les peces més rígidament controlades per l'església catòlica en el moment d'autoritzar la celebració d'un casament. A la Lleida del segle XVI, solament sis parelles han de demanar dispensa per a poder celebrar públicament la decissió d'unir-se.

Eliminat un dels factors que podrien potenciar un determinat tipus de limitació en la tria de parella, cal veure quines són les pautes que guien l'articulació dels casaments. Dos són els principals factors sobre els quals cal reflexionar. El primer, els graus d'obertura o tancament davant els recentment arribats. Cal saber si és fàcil barrejar-se amb la gent que, des del naixement, viu a la ciutat. El segon, la manera com des de la mateixa família es facilita o no un determinat tipus d'aliança que tendeixi a reproduir les bases de l'ordre tradicionalment establert i, per tots, acceptat.

Lleida s'ajusta a la definició d'un mercat matrimonial. En conjunt, la gran majoria dels locals pretereixen casar-se amb noies de la mateixa ciutat (42,5%) i, a més, alguns dels foranis que hi arriben es porten la núvia o es casen amb noies de la seva terra, també emigrants (5,9%). Així, als voltants de la meitat de la població manté un tipus d'accés al matrimoni que es pot considerar dins de les pautes d'endogàmia. Quantificar aquest comportament és certament difícil, però les dades que

interrelacionen la procedència geogràfica d'ambdós cònjuges apunten que les proporcions de l'endogàmia són d'un 66,3%, mentre que les de l'exogàmia es quantifiquen en un 33,7%. Ambdues proporcions no presenten un comportament uniforme pel que fa als dos sexes.

Els nois tenen una major tendència o bé a sortir de la ciutat i, així, fer davallar el nombre marits potencials o bé a triar com a companyes a noies locals. Així, la taxa d'exogàmia masculina es pot xifrar en un 10,24%. Contràriament, les dones, que es mouen molt menys de la ciutat que les ha vist nèixer, estan més obertes a la possibilitat d'esposar-se amb nous que troben en elles una possibilitat eficaç d'arrelar al lloc de destinació. La taxa d'exogàmia femenina és de 31,36%, substancialment més elevada. De tots aquests que no tenen por al món desconegut que representa el foraster, les parelles es van creant a partir dels encontres casuals que es produeixen a la ciutat. És a dir, en síntesi, fora de l'ampli conjunt dels locals, que trien parella entre els nois i noies que ja coneixen, i d'uns pocs foranis, que prefereixen passar la vida amb qui també comparteixen costums pròpies del seu lloc d'origen; la resta dels qui venen a Lleida i es casen a la ciutat -acaparadors de significativament de més de la meitat dels casaments- atomitzen les seves opcions de les maneres més diversificades, sense tirar-se enrera a causa dels diferents orígens geogràfics. És, malgrat tot, un mercat obert.

Però, probablement, no seria aquest el principal factor a tenir en compte a l'hora de valorar l'obertura o tancament d'un agrupament social, ja que, segurament, tot i haver nascut en llocs diferents, les noves parelles pertanyien a idèntiques classes socials. És, en els comportaments de classe, on amb més deteniment hem de mesurar el pes del món de privilegis que plana sobre la vida quotidiana dels homes i dones de l'Antic

Règim. Per començar la tònica més habitual és que el pes de les continuïtats es manifesti en una molt acusada a tendència a transmetre la professió de pares a fills. Prop d'un 60% (58,39%) dels lleidatans, exerceixen treballs idèntics als del seu pare. Això, és normal dins de les classes privilegiades perquè la condició de noble, en les seves múltiples jerarquies, té la seva última justificació en la conservació, per tradició a través de l'herència. Però, quan aquest comportament es fa extensiu a lletrats i metges, a pagesos i, sobretot, a menestrals, el que estem palesant és l'omnipresència d'una manera d'entendre les relacions humanes on les possibilitats de canviar de posició no són precisament la norma. Aspecte aquest que es justifica, a més, pel fet que els que varien de sector ocupacional, ho fan desplaçant-se amb una mobilitat de tipus horitzontal, en paraules de J S Amelang

Aquesta és una primera pauta. La societat ja té articulats un mecanisme inicial garantidor d'estabilitat. El segon pas serà assegurar-se, en el moment del casament, que no s'haurà de conviure amb una família molt diferent en posició i "modus vivendi" a la pròpia. En termes generals la continuïtat familiar és notablement elevada. Igual que en les professions, almenys un 60% de les famílies que emparenten pertanyen a una idèntica filiació de classe. En un 62,13% dels casos, sogre i gendre pertanyen a un espai social idèntic i, tal realitat, es reproduïx en revisar els lligams entre els consogres que coincideixen en un 51,9% dels casaments. Aquest comportament en el sí de cada un dels grups presenta peculiaritats específiques. Els privilegiats mantenen un encerclament característic en què, sempre, hi ha alguna porta oberta per a l'ascens de lletrats i metges; els pagesos mantenen lligam amb els del seu propi grup i, ocasionalment amb artesans, perquè la terra en un moment d'auge demogràfic sempre

s'acaba convertint en un bé escàs i únic recurs garantidor eficaç dels nivells de subsistència familiar; els menestrals aferrissen llurs senyals d'identitat com a grup, a través de l'auge creixent d'un sentiment corporatiu que, a la llarga, no serà altra cosa que una prova fefaent de la decadència futura, i els comerciants intenten sortides a través d'educar els fills i poder-los incorporar a les files de l'administració urbana o bé de vincular-los als més segurs tallers de l'artesanat, des d'on també es poden continuar les activitats mercantils.

Quan aquest món de relacions tan ben cohesionat es trenca per la mort, aquella silent companya, d'un dels protagonistes del compromís -el marit-, la dona que ha quedat sola té dues possibles sortides. Si es troba, com és molt freqüent, en una situació de greu precarietat, amb alguns fills i cap possibilitat de manteniment, haurà de recórrer a l'auxili de la beneficència pública, cosa que serà una càrrega més pels atrafegats conciutadans; però, si ha quedat amb la possibilitat de seguir gestionant part dels afers del marit o protegida per la seva aport dotal, intenta recomposar la seva vida, sota els mateixos criteris que la van guiar en triar espòs, cosa que es produeix en un 60,1% dels casos. Aquestes vídues seran unes dures competidores per a les noies solteres, sobretot les dels menestrals amb taller instal·lat.

En realitat, les aliances matrimonials solament ens estan posant de manifest que els comportaments de classe, propis de les societats del feudalisme tardà, formen part ineludible tant de les més petites esferes domèstiques, com de les més conflictives lluites socials. I la Lleida del segle XVI no és altra cosa més que una petita part d'aquest món en continua, però lenta transformació...

QUADRES I PLÀNOLS DE LA TERCERA PART.

**QUADRE N.ºM. 35 - LES CATEGORIES SOCIO-PROFSSIONALS DELS
PARES DELS BATEJATS.**

<u>CATEGORIES</u>	<u>INDIVIDUS</u>	<u>%</u>	<u>% REAL</u>
1- CLASSES PRIVILEGIADES	320	1.3	2.5
2- PAGESIA I RAMADERIA	4928	20.4	38.1
3- MENESTRALS	6087	25.2	47.0
4- COMERÇ I TRANSPORTS	480	2.0	3.7
5- LLETRATS	629	2.6	4.9
6- SERVEIS SANITARIS	304	1.3	2.3
7- FUNCIONARIS MUNICIPALS	13	1	0.1
8- SERVEIS	180	0.7	1.4
ALTRES	2	0.0	0.0
NO CONSTA	11246	46.5	---
TOTAL	24189	100.0	100.0

Nombre d'individus amb professió citada: 12.943.

Nombre d'individus sense referència professional: 11.246.

Font: A.C.L., Llibres Sagramentals, Baptismes de 1515 a 1600, Reg. 4-12.

**QUADRE NÚM. 36 - LES CATEGORIES SÒCIO-PROFESSIONALS DELS
MARITS.**

CATEGORIES	TOTALS	%	% REAL
1- CLASSES PRIVILEGIADES	80	1.8	2.9
2- PAGESIA I RAMADERIA	984	22.6	35.9
3- MENESTRALS	1335	30.6	48.7
4- COMERÇ I TRANSPORTS	99	2.3	3.6
5- LLETRATS	123	2.8	4.5
6- SERVEIS SANITARIS	76	1.7	2.8
7- FUNCIONARIS MUNICIPALS	10	.2	0.4
8- SERVEIS	35	.6	1.3
NO CONSTA	1614	37.1	---
TOTAL	4356	100.0	100.0

Nombre d'individus amb professio citada: 2.742

Nombre d'individus sense referència professional: 1.614

Font: A.C.L., Llibres Sagramentals, Casaments de 1547 a 1600, Reg. 19-21.

**QUADRE NÚM. 37 - LES CATEGORIES SÒCIO-PROFESSIONALS DELS
MARITS DIFUNTS.**

CATEGORIES	TOTALS	%	% REAL
1- CLASSES PRIVILEGIADES	4	0.1	1.4
2- PAGESIA I RAMADERIA	104	2.4	37.0
3- MENESTRALS	153	3.5	54.4
4- COMERÇ I TRANSPORTS	4	0.1	1.4
5- LLETRATS	4	0.1	1.4
6- SERVEIS SANITARIS	6	0.2	2.8
8- SERVEIS	4	0.1	1.4
NO CONSTA	4075	93.5	---
TOTAL	4356	100.0	100.0

Nombre d'individus amb professio citada: 281

Nombre total de dones vidues que es tornen a casar: 926

Font: A.C.L., Llibres Sagramentals, Casaments de 1547 a 1600, Reg. 19-21.

**QUADRE N^oM. 38 - LES CATEGORIES SÒCIO-PROFESSIONALS DELS
PARES DELS NUVIS.**

ELS PARES DEL NUVI.

CATEGORIES	TOTALS	%	% REAL
1- CLASSES PRIVILEGIADES	29	0.7	3.4
2- PAGESIA I RAMADERIA	305	7.0	36.0
3- MENESTRALS	405	9.3	47.8
4- COMERÇ I TRANSPORTS	34	0.8	4.0
5- LLETRATS	38	0.9	4.5
6- SERVEIS SANITARIS	28	0.6	3.3
8- SERVEIS	8	0.2	0.9
ALTRES	1	0.0	0.1
NO CONSTA	3508	80.5	---
TOTAL	4356	100.0	100.0

Nombre d'individus amb professio citada: 848

Nombre d'individus sense referencia professional: 3.508

ELS PARES DE LA NUVIA.

CATEGORIES	TOTALS	%	% REAL
1- CLASSES PRIVILEGIADES	48	1.1	3.1
2- PAGESIA I RAMADERIA	462	10.6	29.8
3- MENESTRALS	826	19.0	53.2
4- COMERÇ I TRANSPORTS	68	1.6	4.4
5- LLETRATS	77	1.8	5.0
6- SERVEIS SANITARIS	53	1.2	3.4
7- FUNCIONARIS MUNICIPALS	1	0.0	0.1
8- SERVEIS	17	0.4	1.1
NO CONSTA	2804	64.4	---
TOTAL	4356	100.0	100.0

Nombre d'individus amb professio citada: 1.552

Nombre d'individus sense referencia professional: 2.804

Font: A.C.L., Llibres Sagramentals, Casaments de 1547 a 1600, Reg. 19-21.

QUADRE N^oM. 39 - LES CATEGORIES S^OCIO-PROFESSIONALS DELS TESTIMONIS DE LA BODA.

TESTIMONI PRIMER.

CATEGORIES	TOTALS	%	% REAL
1- CLASSES PRIVILEGIADES	55	1.3	3.1
2- PAGESIA I RAMADERIA	257	5.9	14.4
3- MENESTRALS	647	14.9	36.2
4- COMERÇ I TRANSPORTS	58	1.3	3.2
5- LLETRATS	204	4.7	11.4
6- SERVEIS SANITARIS	40	.9	2.2
8- SERVEIS	25	.6	1.4
9- RELIGIOSOS	500	11.5	28.0
NO CONSTA	2570	59.0	---
TOTAL	4356	100.0	100.0

Nombre d'individus amb professio citada: 1.786

Nombre d'individus sense referència professional: 2.570

TESTIMONI SEGON.

CATEGORIES	TOTALS	%	% REAL
1- CLASSES PRIVILEGIADES	42	1.0	3.0
2- PAGESIA I RAMADERIA	323	7.4	22.7
3- MENESTRALS	501	11.5	35.2
4- COMERÇ I TRANSPORTS	47	1.1	3.3
5- LLETRATS	162	3.7	11.4
6- SERVEIS SANITARIS	14	.3	1.0
8- SERVEIS	29	.7	2.0
9- RELIGIOSOS	305	7.0	21.4
NO CONSTA	2933	67.3	---
TOTAL	4356	100.0	100.0

Nombre d'individus amb professio citada: 1.423

Nombre d'individus sense referència professional: 2.933

Font: A.C.L., Llibres Sagramentals, Casaments de 1547 a 1600, Reg. 19-21.

QUADRE NÚM 40. CATEGORIES SÀCIO PROFESSIONALS I PROVEDENCIA DELS HOMES QUE ES CASEN A LA CIUTAT DE LLEIDA (SEGLE XVI).

	PROV LLEIDA	PROV BARNA	PROV TARRACÓ	PROV GIRONA	VALL ARAN	PAÍS ORA	ARAGON	PAÍS VALENCIA	MURCIA	ANDALUS	CASTELLA	PASC	NAVARRA	FRANCA	ITALIA	FLANDES	PORTUGAL	ALTRES	LLEIDA CIUTAT	TOTAL
1	10 11 2 12 58	2 1 5 2 58	1 1 4 1 38	1 2 1 38	0 2 0 08	0 1 0 08	0 5 5 10 08	0 4 0 08	0 1 0 08	0 3 0 08	0 1 0 08	0 4 0 08	0 4 0 08	0 13 8 1 38	0 1 0 08	0 1 0 08	0 0 0 08	0 0 0 08	55 43 1 68 08	68 2 08
2	143 137 4 14 58	4 17 9 48	7 22 2 78	0 6 8 0 08	2 2 5 28	0 1 0 08	1 57 5 58	2 4 3 28	0 3 0 08	0 1 0 08	0 5 4 0 08	0 1 6 0 08	4 6 7 48	222 170 1 22 68	0 0 0 08	0 4 0 08	0 4 0 08	0 8 5 0 08	528 530 4 53 08	864 35 08
3	180 186 5 11 58	31 24 3 2 38	37 30 2 2 88	11 9 3 88	5 1 4 48	3 2 8 8	95 81 5 7 18	8 5 8 58	2 1 2 18	0 1 0 08	1 7 3 18	11 4 9 58	7 6 3 58	227 230 8 17 08	2 1 0 18	0 5 0 08	1 5 18	0 0 6 0 08	700 718 6 52 48	1336 48 78
4	19 13 8 18 28	5 1 8 5 18	6 2 2 6 18	4 7 4 08	0 3 0 08	0 2 0 08	6 8 8 6 18	0 4 0 08	0 1 0 08	0 1 0 08	0 1 0 08	0 5 0 08	0 5 0 08	15 17 1 15 28	0 1 0 08	0 0 0 08	0 0 0 08	0 0 0 08	45 53 4 45 58	99 3 08
5	19 17 2 18 48	4 2 2 3 38	5 2 8 4 18	1 8 88	0 3 0 08	0 2 0 08	7 8 4 4 78	0 5 0 08	0 1 0 08	0 1 0 08	0 7 0 08	0 4 0 08	1 4 0 08	2 21 3 1 68	0 1 0 08	0 1 0 08	0 0 0 08	1 8 0 08	83 88 3 87 58	123 8 58
6	10 10 6 13 28	3 1 4 3 08	4 1 7 5 38	0 5 0 08	0 2 0 08	0 1 0 08	12 5 2 15 08	1 3 1 38	0 1 0 08	0 1 0 08	0 4 0 08	0 1 0 08	1 4 1 38	0 13 1 0 08	0 1 0 08	0 0 0 08	0 0 0 08	0 5 0 08	42 41 0 55 38	79 2 08
7	2 1 4 20 08	0 2 0 08	2 2 20 08	0 1 0 08	0 0 0 08	0 0 0 08	0 7 0 08	0 2 0 08	0 0 0 08	0 0 0 08	1 1 10 08	0 0 0 08	0 0 0 08	0 1 7 0 08	0 0 0 08	0 0 0 08	0 0 0 08	0 1 0 08	5 5 4 50 08	10 .48
8	4 9 2 98	6 2 98	8 0 08	2 5 38	0 0 08	1 1 8 68	1 2 2 98	1 2 2 98	0 0 0 08	0 0 0 08	0 2 0 08	0 1 0 08	0 2 0 08	7 6 1 20 38	0 0 0 08	1 0 2 98	0 0 0 08	0 2 0 08	19 18 9 54 38	35 1 38
T	783 14 08	50 1 08	62 2 38	19 0 08	7 0 38	5 0 78	188 6 08	12 0 48	7 0 18	2 0 18	15 0 78	10 0 48	13 0 58	4 9 17 38	2 0 18	1 0 08	1 0 08	18 0 78	1478 53 98	2742 1008

Nombre de cases sense informar 14 1614

Font: A.C.L. Llibres Sagramentals Casaments de 1547 a 1600 (Pag. 19-21)

QUADRE NQM 41 - LES PREFERÈNCIES DELS LLEIDATANS EN TRIAR EL BARRI ON VIURE (SEGLE XVI).

PARR.	1547-1565		1566-1583		1584-1600		TOTAL	%
	TOTAL	%	TOTAL	%	TOTAL	%		
AN	233	10,04	237	10,71	239	10,2	709	10,2
AT	1	0,04	1	0,05	-	-	2	0,0
JN	989	42,63	918	41,48	961	39,86	2868	41,3
LL	701	30,22	642	29,01	734	30,44	2077	29,9
MG	324	13,96	373	16,85	407	16,88	1104	15,9
MT	34	1,47	31	1,4	51	2,12	116	1,7
SEU	36	1,64	11	0,5	19	0,79	66	1,0
TOTAL	2320	33,4	2213	31,9	2411	34,7	6944	100,0

Font: A.C.L., Llibres Sagramentals, Casaments de 1547 a 1600, Reg. 19-21.

**QUADRE NQM. 42 - ELS MARITS. CATEGORIES SÒCIO-PROFSSIONALS I
LLOC DE RESIDÈNCIA (1547-1600).**

C/P	AN	JN	LL	MG	MT	SEU	PLL	EX	Total
1	3 4.9 5.5%	34 25.6 61.8%	8 15.1 14.5%	9 7.8 16.4%	0 .8 0.0%	1 .6 1.8%	0 .3 0.0%	0 .0 0.0%	55 2.5%
2	112 72.0 13.8%	243 377.8 29.9%	291 222.7 35.8%	128 115.6 15.8%	24 11.4 3.0%	10 8.1 1.2%	4 4.1 .5%	0 .4 0.0%	812 36.9%
3	68 94.6 6.4%	581 496.4 54.5%	240 292.6 22.5%	155 151.9 14.5%	7 15.0 .7%	8 10.7 .7%	7 5.3 .7%	1 .5 .1%	1067 48.5%
4	0 6.7 0.0%	63 35.4 82.9%	12 20.8 15.8%	1 10.8 1.3%	0 1.1 0.0%	0 .8 0.0%	0 .4 0.0%	0 .0 0.0%	76 3.5%
5	6 8.4 6.3%	52 44.2 54.7%	26 26.1 27.4%	10 13.5 10.5%	0 1.3 0.0%	1 1.0 1.1%	0 .5 0.0%	0 .0 0.0%	95 4.3%
6	3 5.0 5.4%	31 26.1 55.4%	18 15.4 32.1%	4 8.0 7.1%	0 .8 0.0%	0 .6 0.0%	0 .3 0.0%	0 .0 0.0%	56 2.5%
7	3 .8 33.3%	3 4.2 33.3%	1 2.5 11.1%	2 1.3 22.2%	0 .1 0.0%	0 .1 0.0%	0 .0 0.0%	0 .0 0.0%	9 .4%
E	0 2.6 0.0%	16 13.5 55.2%	7 8.0 24.1%	4 4.1 13.8%	0 .4 0.0%	2 .3 6.9%	0 .1 0.0%	0 .0 0.0%	29 1.3%
T	195 8.9%	1023 46.5%	603 27.4%	313 14.2%	31 1.4%	22 1.0%	11 .5%	1 .0%	2199 100%

Nombre de casos sense informació: 2.157

Codis de les Categories: 1=Classes Privilegiades/ 2=Pagesia i Ramaderia/ 3=Menestralia/ 4=Comerc i transports/ 5=Llietrats/ 6=Serveis/ 7=Funcionaris Municipals/ 8=Serveis.

Codis dels llocs de residència: AN=S.Andreu/ JN=S.Joan/ LL=S.Llorenç/ MG=S.M.Magdalena/ MT=S.Martí/ SEU=S.Pere Seu/ PLL=Província de Lleida/ EX=Fora de la província.

Caselles: Freqüència Absoluta/ Freqüència Esperada/ Percentatge per categories (fil·la).

Font: A.C.L., Llibres Sagramentals, Casaments de 1547 a 1600, Reg. 19-21.

**QUADRE N.ºH. 43 - ELS PARES DELS MARITS. CATEGORIES SÒCIO-
PROFESIONALS I LLOC DE RESIDÈNCIA (1547-1800).**

C/P	AN	JN	LL	MG	MT	SEU	PLL	Total
1	3 1.9 11.5%	20 14.3 76.9%	1 5.6 3.8%	1 3.6 3.8%	0 .2 0.0%	1 .2 3.8%	0 2 0.0%	26 3.7%
2	24 19.4 9.3%	119 142.5 45.9%	63 55.3 24.3%	48 36.3 18.5%	2 1.8 .8%	0 1.8 0.0%	3 1.8 1.2%	259 36.6%
3	23 25.4 6.8%	201 186.5 59.3%	67 72.4 19.8%	42 47.5 12.4%	2 2.4 .6%	3 2.4 .9%	1 2.4 .3%	339 47.9%
4	0 1.9 0.0%	17 14.3 65.4%	5 5.6 19.2%	3 3.6 11.5%	0 .2 0.0%	1 .2 3.8%	0 .2 0.0%	26 3.7%
5	2 2.3 6.5%	18 17.1 58.1%	6 6.6 19.4%	3 4.3 9.7%	1 .2 3.2%	0 .2 0.0%	1 .2 3.2%	31 4.4%
6	0 1.3 0.0%	11 9.9 61.1%	6 3.8 33.3%	1 2.5 5.6%	0 .1 0.0%	0 .1 0.0%	0 .1 0.0%	18 2.5%
7	1 .5 14.3%	3 3.9 42.9%	2 1.5 28.6%	1 1.0 14.3%	0 .0 0.0%	0 .0 0.0%	0 .0 0.0%	7 1.0%
8	0 .1 0.0%	0 .6 0.0%	1 .2 100.0%	0 .1 0.0%	0 .0 0.0%	0 .0 0.0%	0 .0 0.0%	1 .1%
T	53 7.5%	389 55.0%	151 21.4%	99 14.0%	5 .7%	5 .7%	5 .7%	707 100.0%

Nombre de casos sense informació: 3649

Codis de les Categories: 1=Classes Privilegiades/ 2=Pagesia i Ramaderia/ 3=Menestralia/ 4=Comerç i transports/ 5=Lletrats/ 6=Serveis/ 7=Funcionaris Municipals/ 8=Serveis.

Codis dels llocs de residència: AN=S.Andreu/ JN=S.Joan/ LL=S.Llorenç/ MG=S.M.Magdalena/ MT=S.Martí/ SEU=S.Pere Seu/ PLL=Província de Lleida.

Caselles: Freqüència Absoluta/ Freqüència Esperada/ Percentatge per categories (fila).

Font: A.C.L., Llibres Sagramentals, Casaments de 1547 a 1800, Reg. 19-21.

**QUADRE N.ºM. 44 - LA FAMILIA DE LA NOBIA. CATEGORIA SOCIO-
PROFESIONAL DEL PARE I LLOC DE RESIDENCIA (1547-1600).**

C/P	AN	JN	LL	MG	MT	SEU	PLL	Total
1	4 3.7 9.8%	27 20.4 65.9%	5 10.0 12.2%	5 6.1 12.2%	0 .4 0.0%	0 .3 0.0%	0 .0 0.0%	41 3.1%
2	65 35.6 16.5%	121 195.6 30.8%	126 96.3 32.1%	67 58.3 17.0%	11 3.9 2.8%	2 3.0 .5%	1 .3 .3%	393 30.2%
3	45 62.1 6.6%	383 340.9 55.9%	145 167.8 21.2%	104 101.5 15.2%	2 6.8 .3%	6 5.3 .9%	0 .5 0.0%	685 52.6%
4	0 5.2 0.0%	46 28.4 80.7%	9 14.0 15.8%	2 8.4 3.5%	0 .6 0.0%	0 .4 0.0%	0 .0 0.0%	57 4.4%
5	3 6.0 4.5%	36 32.8 54.5%	16 16.2 24.2%	11 9.8 16.7%	0 .7 0.0%	0 .5 0.0%	0 .1 0.0%	66 5.1%
6	1 4.0 2.3%	26 21.9 59.1%	13 10.8 29.5%	3 6.5 6.8%	0 .4 0.0%	1 .3 2.3%	0 .0 0.0%	44 3.4%
7	0 .1 0.0%	0 .5 0.0%	0 .2 0.0%	0 .1 0.0%	0 .0 0.0%	1 .0 00.0%	0 .0 0.0%	1 .1%
8	0 1.4 0.0%	9 7.5 60.0%	5 3.7 33.3%	1 2.2 6.7%	0 .1 0.0%	0 .1 0.0%	0 .0 0.0%	15 1.2%
T	118 9.1%	648 49.8%	319 24.5%	193 14.8%	13 1.0%	10 .8%	1 .1%	1302 100.0%

Nombre d'individus sense informació: 3054

Codis de les Categories: 1=Classes Privilegiades/ 2=Pagesia i Ramaderia/ 3=Menestralia/ 4=Comerç i transports/ 5=Lletrats/ 6=Serveis/ 7=Funcionaris Municipals/ 8=Serveis.

Codis dels llocs de residència: AN=S.Andreu/ JN=S.Joan/ LL=S.Llorenç/ MG=S.M.Magdalena/ MT=S.Martí/ SEU=S.Pere Seu/ PLL=Província de Lleida.

Caselles: Freqüència Absoluta/ Freqüència Esperada/ Percentatge per categories (fila).

Font: A.C.L., Llibres Sagramentals, Casaments de 1547 a 1600, Reg. 19-21.

**QUADRE N.ºM. 45 - ELS FRANCESOS. CATEGORIES SÒCIO-
PROFSSIONALS I LLOC DE RESIDÈNCIA (1547-1600).**

C/P	AN	JN	LL	MG	MT	SEU	PLL	TOTAL
1	0 .1 0.0%	1 .4 100.0%	0 .3 0.0%	0 .2 0.0%	0 .0 0.0%	0 .0 0.0%	0 .0 0.0%	1 0.3%
2	15 12.6 8.7%	73 70.1 42.4%	53 54.7 30.8%	24 27.6 14.0%	3 1.9 1.7%	4 2.8 2.3%	0 2.3 0.0%	172 46.7%
3	12 12.8 6.9%	59 71.3 33.7%	61 55.6 34.9%	35 28.1 20.0%	1 1.9 .6%	2 2.9 1.1%	5 2.4 2.9%	175 47.6%
4	0 .9 0.0%	11 4.9 91.7%	1 3.8 8.3%	0 1.9 0.0%	0 .1 0.0%	0 .2 0.0%	0 .2 0.0%	12 3.3%
5	0 .1 0.0%	0 .4 0.0%	1 .3 100.0%	0 .2 0.0%	0 .0 0.0%	0 .0 0.0%	0 .0 0.0%	1 0.3%
6	0 .5 0.0%	6 2.9 85.7%	1 2.2 14.3%	0 1.1 0.0%	0 .1 0.0%	0 .1 0.0%	0 .1 0.0%	7 1.9%
T	27 7.3%	150 40.8%	117 31.8%	59 16.0%	4 1.1%	6 1.6%	5 1.4%	368 100%

Nombre de casos sense informació: 342

Codis de les Categories: 1=Classes Privilegiades/ 2=Pagesia i Ramaderia/ 3=Nonestralla/ 4=Comerç i transports/ 5=Llietrats/ 6=Serveis.

Codis dels llocs de residència: AN=S.Andreu/ JN=S.Joan/ LL=S.Llorenç/ MG=S.M. Magdalena/ MT=S.Martí/ SEU=S.Pere Seu/ PLL=Província de Lleida.

Caselles: Freqüència Absoluta/ Freqüència Esperada/ Percentatge per categories (fila).

Font: A.C.L., Llibres Sagramentals, Casaments de 1547 a 1600, Reg. 19-21.

QUADRE N.º 48 - EL MERCAT MATRIMONIAL. LLEIDA, SEGLE XVI.

ONES- LLETRES	PROV LLEIDA	PROV. BARCELONA	PROV. TARRAGONA	PROV. CIUTAT DE BARCELONA	VALL ADONIS	PALLARS	ARAGÓ	PAIS VALENCIA	MURCIA	ANDALUS	CASTELLA	PAIS BASC	NAVARRA	FRANCA	FORAN	ALTRES	LLEIDA CIUTAT	TOTAL	
PROV. LLEIDA	113 70.8 2.00	2 2.1 0.00	4 0.0 0.10	2 1.3 0.00	0 1.3 0.00	0 .2 0.00	0 57.1 1.30	1 2.1 0.00	0 .2 0.00	1 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	2 2.1 0.00	5 21.4 0.10	1 2 0.00	0 5.3 0.10	514 521.7 11.00	700 16.20	
PROV. BARCELONA	0 7.4 0.10	2 2 0.00	0 0 0.00	0 1 0.00	0 1 0.00	0 0 0.00	4 5.3 0.10	0 2 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 2 0.00	0 1 0.00	0 2 0.00	3 10 0.10	0 0 0.00	0 5 0.00	51 40.0 1.20	00 1.50	
PROV. TARRAGONA	0 10.0 0.10	1 3 0.00	4 1.1 0.10	0 2 0.00	0 2 0.00	0 0 0.00	4 7.3 0.10	0 3 0.00	0 0 0.00	0 1 0.00	0 3 0.00	1 1 0.00	2 3 0.00	2 2.7 0.00	0 0 0.00	0 7 0.00	00 00.5 1.00	00 2.10	
PROV. CIUTAT DE BARCELONA	4 4.2 0.10	0 1 0.10	0 5 0.00	0 1 0.00	0 1 0.00	0 0 0.00	7 3.1 0.20	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	1 1 0.00	0 0 0.00	0 1 0.00	0 1.2 0.00	0 0 0.00	0 3 0.00	20 20.1 0.00	30 0.00	
VALL ADONIS	0 1.2 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 9 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 3 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0.1 0.20	1 0.00	
PALLARS	0 9 0.00	0 0 0.00	0 1 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 2 0.00	0 0 0.00	0 1 0.00	0 5.9 0.20	0 0.20	
ARAGÓ	3 34.4 0.70	0 9 0.00	3 3.9 0.10	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 25.0 0.00	0 9 0.00	0 0 0.00	0 2 0.00	3 9 0.10	0 4 0.00	2 9 0.00	5 9.4 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 23 0.20	21 220.3 4.00	300 7.10
PAIS VALENCIA	0 2.2 0.00	0 1 0.00	0 1 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 1.0 0.00	0 0 0.10	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 2 0.00	0 14.0 0.30	0 0.50	
MURCIA	0 2 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 2 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	
ANDALUS	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 5 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 2 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 4.4 0.00	0 0.00	
CASTELLA	0 2.0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 5 0.10	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 1 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 1.1 0.00	0 0.00	
ALTRES	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	
PAIS BASC	0 1 0.10	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 4 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 9.0 0.20	0 0.20	
NAVARRA	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	
FRANCA	0 70.2 2.10	0 0 0.00	0 9 0.30	0 1 0.10	0 1 0.10	0 2 0.00	0 4 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	1 2.1 0.00	0 0 0.10	1 0 0.10	0 2.5 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 4 0.20	403 524 9.30	710 16.30
FORAN	0 3 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 2 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	
ALTRES	4 4.1 0.10	0 0 0.10	0 5 0.00	0 1 0.00	0 1 0.00	0 0 0.00	7 3.0 0.20	0 1 0.00	0 0 0.00	0 0 0.00	0 1 0.00	0 0 0.00	0 1 0.00	5 1.1 0.10	0 0 0.00	0 0 0.00	0 2.3 0.00	0 0.00	
LLEIDA CIUTAT	224 256.5 5.10	5 6.9 0.10	20 29.0 0.00	3 4.2 0.10	3 4.2 0.10	0 5 0.50	130 105.0 3.20	0 6.9 0.10	1 5 0.00	0 1.0 0.00	5 6.0 0.10	0 2.0 0.00	4 6.9 0.10	20 00.7 0.50	0 0 0.00	0 4 0.20	9 7.4 0.20	1053 1000.0 42.50	2200 52.00
TOTAL	400 11.20	3 0.30	55 1.30	0 0.20	0 0.20	1 0.00	352 8.10	13 0.30	1 0.00	3 0.10	13 0.30	5 0.10	13 0.30	132 3.00	0 0.00	33 0.80	3210 73.00	4356 100.00	

Fon: A.C.L. Llibres Sagraments i Casaments de 1547 a 1600 Reg 19-21

Informació de les caselles: 1 Freqüència absoluta
2 Freqüència esperada
3 Percentatge sobre el total

**QUADRE NÚM. 47 - LA CONTINUITAT SÒCIO-PROFESSIONAL ENTRE PARES I
FILLS. SEGLE XVI.**

	C.P.	P.R.	M.	C.T.	LL.	S.S.	F.M.	S.	TOTAL
C.	13	1	1	0	6	1	0	0	22
P.	.7	7.3	11.2	1.0	.9	.7	.2	.0	3.4%
	2.0%	.2%	.2%	0.0%	.9%	.2%	0.0%	0.0%	
P.	0	68	29	0	1	0	1	0	99
R.	3.1	32.8	50.3	4.6	4.1	3.1	.9	.2	15.3%
	0.0%	10.5%	4.5%	0.0%	.2%	0.0%	.2%	0.0%	
M.	2	133	267	11	4	1	3	1	422
	13.0	139.8	214.6	19.5	17.6	13.0	3.9	.7	65.0%
	.3%	20.5%	4.1%	1.7%	.6%	.2%	.5%	.2%	
C.	0	4	12	5	1	3	0	0	25
T.	.8	8.3	12.7	1.2	1.0	.8	.2	.0	3.9%
	0.0%	.6%	1.8%	.8%	.2%	.5%	0.0%	0.0%	
LL.	3	3	10	11	14	3	0	0	44
	1.4	14.6	22.4	2.0	1.8	1.4	.4	.1	6.8%
	.5%	.5%	1.5%	1.7%	2.2%	.5%	0.0%	0.0%	
S.	2	4	6	3	1	12	0	0	28
S.	.9	9.3	14.2	1.3	1.2	.9	.3	.0	4.3%
	.3%	.6%	.9%	.5%	.2%	1.8%	0.0%	0.0%	
F.	0	1	2	0	0	0	0	0	3
M.	.1	1.0	1.5	.1	.1	.1	.0	.0	.5%
	0.0%	.2%	.3%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	
S.	0	1	3	0	0	0	2	0	6
	.2	2.0	3.1	.3	.2	.2	.1	.0	.9%
	0.0%	.2%	.5%	0.0%	0.0%	0.0%	.3%	0.0%	
T.	20	215	330	30	27	20	6	1	649
%	3.1%	33.1%	50.8%	4.6%	4.2%	3.1%	.9%	.2%	100%

HORIZONTAL: Les professions del pare del marit.

VERTICAL: Les professions dels fills.

Font: A.C.LI., Llibres Sagramentals, Desposoris de 1547 a 1600, Reg. 19-21.

**QUADRE N° 48 - L'ENDOGAMIA. LA CONTINUITAT SÒCIO-PROFESSIONAL ENTRE
SÒGRE I GENDRE. SEGLE XVI.**

	C.P.	P.R.	M.	C.T.	LL.	S.S.	S.	TOTAL
C. P.	17 1.0 1.5%	0 9.7 0.0%	0 19.2 0.0%	2 1.4 .2%	9 1.4 .8%	6 1.0 .5%	0 .3 0.0%	34 2.9%
P. R.	0 9.3 0.0%	188 90.5 16.1%	122 179.3 10.5%	4 13.4 .3%	1 13.4 .1%	0 9.8 0.0%	3 2.5 .3%	318 27.2%
M.	1 18.6 .1%	130 181.8 11.1%	472 360.3 40.4%	15 26.8 1.3%	6 26.8 .5%	9 19.7 .8%	6 4.9 .5%	639 54.8%
C. T.	2 1.5 .2%	5 14.5 .4%	20 28.8 1.7%	16 2.1 1.4%	8 2.1 .7%	0 1.6 0.0%	0 .4 0.0%	51 4.4%
LL.	10 1.9 .9%	1 18.2 .1%	19 36.1 1.6%	10 2.7 .9%	18 2.7 1.5%	6 2.0 .5%	0 .5 0.0%	64 5.5%
S. S.	4 1.3 .3%	4 12.2 .3%	13 24.2 1.1%	1 1.8 .1%	7 1.8 .6%	14 1.3 1.2%	0 .3 0.0%	43 3.7%
F. M.	0 .1 0.0%	0 .6 0.0%	1 1.1 .1%	0 .1 0.0%	0 .1 0.0%	1 .1 .1%	0 .0 0.0%	2 .2%
S.	0 .5 0.0%	4 4.6 .3%	11 9.0 .9%	1 .7 .1%	0 .7 0.0%	0 .5 0.0%	0 .1 0.0%	16 1.4%
T. %	34 2.9%	332 28.4%	658 56.4%	49 4.2%	49 4.2%	36 3.1%	9 .8%	1167 100.0%

HORIZONTAL: Les professions del pare de la dona.

VERTICAL: Les professions del marit.

Font: A.C.L., Llibres Sagramentals, Casaments de 1547 a 1600, Reg. 19-21.

**QUADRE N^oM. 49 - L'ENDOGAMIA. L'ORIGEN SòCIO-PROFESSIONAL DE LES
FAMILIES DELS NUVIS. SEGLE XVI.**

	C.P.	P.R.	M.	C.T.	LL.	S.S.	S.	TOTAL
C.	12	0	3	1	2	2	0	20
P.	.8	5.3	10.8	1.0	1.0	.8	.3	3.7%
	2.2%	0.0%	.5%	.2%	.4%	.4%	0.0%	
P.	0	79	101	6	2	2	2	192
R.	8.1	51.2	103.9	9.5	9.5	7.4	2.5	35.1%
	0.0%	14.4%	18.5%	1.1%	.4%	.4%	.4%	
M.	6	63	171	8	6	4	4	262
	11.0	69.9	141.8	12.9	12.9	10.1	3.4	47.9%
	1.1%	11.5%	31.3%	1.5%	1.1%	.7%	.7%	
C.	0	1	12	6	6	3	0	28
T.	1.2	7.5	15.2	1.4	1.4	1.1	.4	5.1%
	0.0%	.2%	2.2%	1.1%	1.1%	.5%	0.0%	
LL.	3	0	6	5	8	2	1	25
	1.1	6.7	13.5	1.2	1.2	1.0	.3	4.6%
	.5%	0.0%	1.1%	.9%	1.5%	.4%	.2%	
S.	2	0	2	1	3	8	0	16
S.	.7	4.3	8.7	.8	.8	.6	.2	2.9%
	.4%	0.0%	.4%	.2%	.5%	1.5%	0.0%	
S.	0	3	1	0	0	0	0	4
	.2	1.1	2.2	.2	.2	.2	.1	0.7%
	0.0%	.5%	.2%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	
T.	23	146	296	27	27	21	7	547
%	4.2%	26.7%	54.1%	4.9%	4.9%	3.8%	1.3%	100.0%

HORITZONTAL: Les professions del pare de la dona.

VERTICAL: Les professions del pare del marit.

Font: A.C.L., Llibres Sagramentals, Casaments de 1547 a 1600, Reg. 10-21.

QUADRE N° 50 - L'ENDOGAMIA. CONTINUITAT SÒCIO-PROFESSIONAL ENTRE EL PRIMER I EL SEGON MARI DE LES VIDUES. SEGLE XVI.

	C.P.	P.R.	M.	C.T.	LL.	S.S.	S.	TOTAL
C.	1	0	1	0	0	3	0	5
P.	.1	1.7	2.8	.1	.0	.1	.1	2.3%
	.5%	0.0%	.5%	0.0%	0.0%	1.4%	0.0%	
P.	0	38	22	0	0	0	1	61
R.	1.1	21.3	34.4	1.1	.6	1.7	.8	28.0%
	0.0%	17.4%	10.1%	0.0%	0.0%	0.0%	.5%	
M.	0	36	91	1	1	0	2	131
	2.4	45.7	73.9	2.4	1.2	3.6	1.8	60.1%
	0.0%	16.5%	41.7%	.5%	.5%	0.0%	.9%	
C.	0	1	4	1	1	0	0	7
T.	.1	2.4	3.9	.1	.1	.2	.1	3.2%
	0.0%	.5%	1.8%	.5%	.5%	0.0%	0.0%	
LL.	2	0	2	2	0	3	0	9
	.2	3.1	5.1	.2	.1	.2	.1	4.1%
	.9%	0.0%	.9%	.9%	0.0%	1.4%	0.0%	
S.	1	0	3	0	0	0	0	4
S.	.1	1.4	2.3	.1	.0	.1	.1	1.8%
	.5%	0.0%	1.4%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	
F.	0	1	0	0	0	0	0	1
M.	.0	.3	.6	.0	.0	.3	.0	.5%
	0.0%	.5%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	
T.	4	76	123	4	2	6	3	218
%	1.8%	34.9%	56.4%	1.8%	.9%	2.8%	1.4%	100.0%

HORIZONTAL: Les professions del primer marit de les vidues.

VERTICAL: Les professions del segon marit de les vidues.

Nombre d'individus amb professió citada: 281.

Nombre de dones que es tornen a casar: 926.

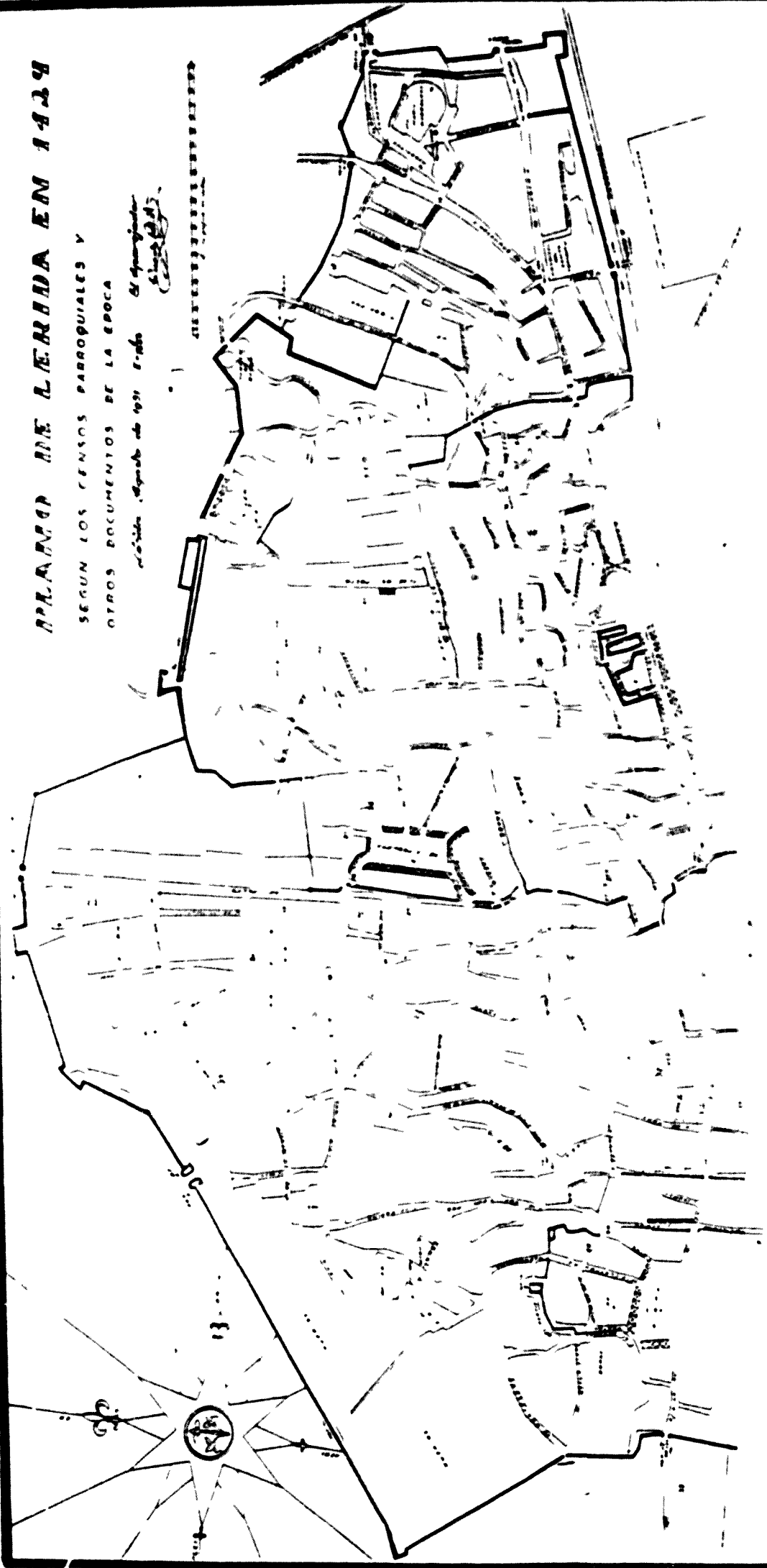
Font: A.C.L., Llibres Sagramentals, Casaments de 1547 a 1600, Reg. 19-21.

PLANOS DE LERIDA EN 1429

SEGUN LOS CENSOS PARROQUIALES Y OTROS DOCUMENTOS DE LA EPOCA

revisados, agosto de 1931 *En el Ayuntamiento*
Alfonso de los Rios

REPUBLICA DE ESPAÑA

- 1. PARROQUIA DE SAN JUAN
- 2. SAN JUAN DE LOS RIOS
- 3. PARROQUIA DE SAN JUAN DE LOS RIOS
- 4. CALLE DE LOS MESTRES
- 5. CALLE DE LOS MESTRES
- 6. CALLE DE LOS MESTRES
- 7. CALLE DE LOS MESTRES
- 8. CALLE DE LOS MESTRES

PLANOS DE LERIDA EN EL AÑO 1529

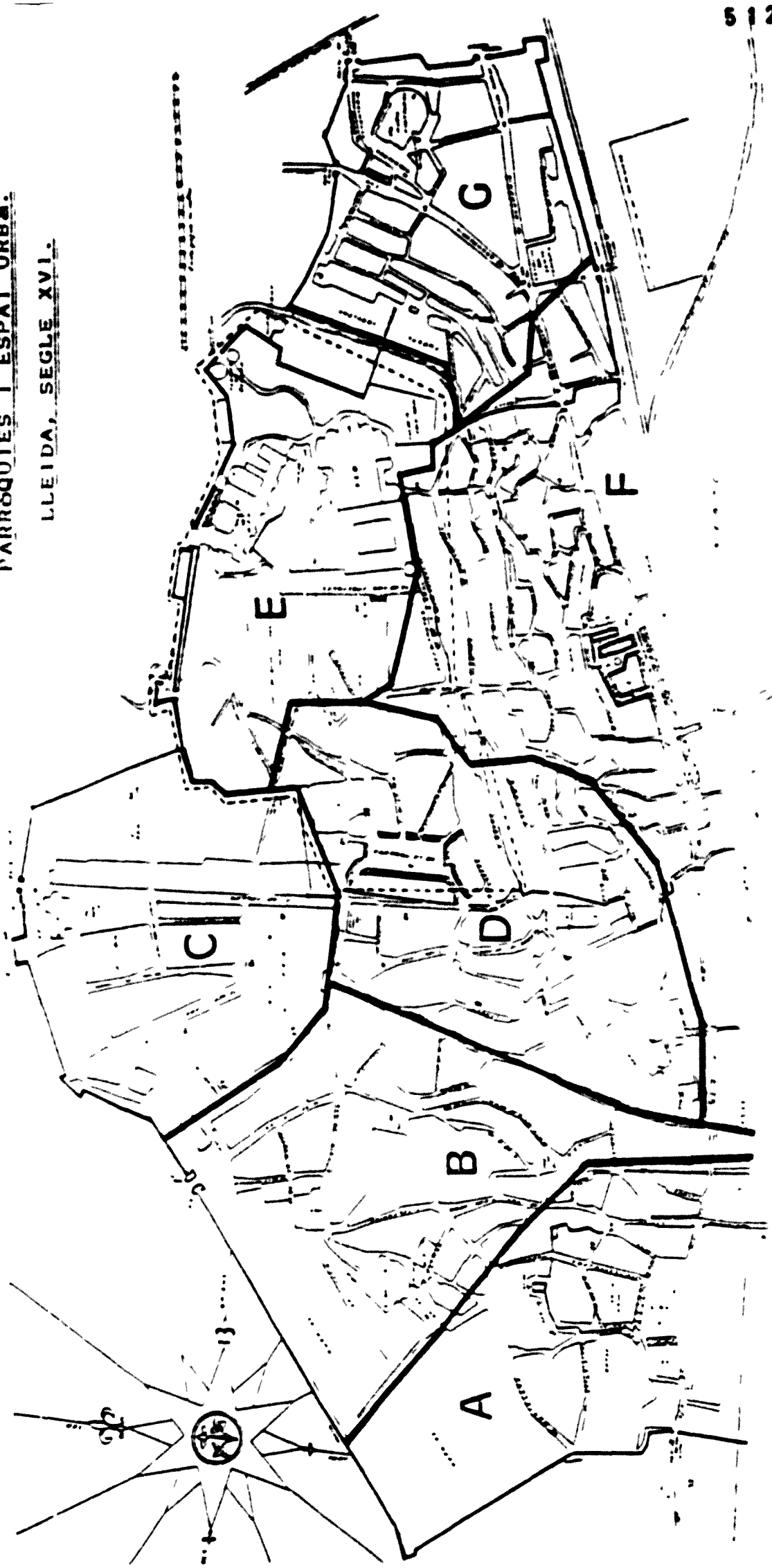
- 1. CALLE DE LOS MESTRES
- 2. CALLE DE LOS MESTRES
- 3. CALLE DE LOS MESTRES
- 4. CALLE DE LOS MESTRES
- 5. CALLE DE LOS MESTRES
- 6. CALLE DE LOS MESTRES
- 7. CALLE DE LOS MESTRES
- 8. CALLE DE LOS MESTRES

Vocab. Barrio Cabal

- 1. Calle de los Mestres
- 2. Calle de los Mestres
- 3. Calle de los Mestres
- 4. Calle de los Mestres
- 5. Calle de los Mestres
- 6. Calle de los Mestres
- 7. Calle de los Mestres
- 8. Calle de los Mestres

PARROQUIES I ESPAI URBA.

LLEIDA, SEGLE XVI.

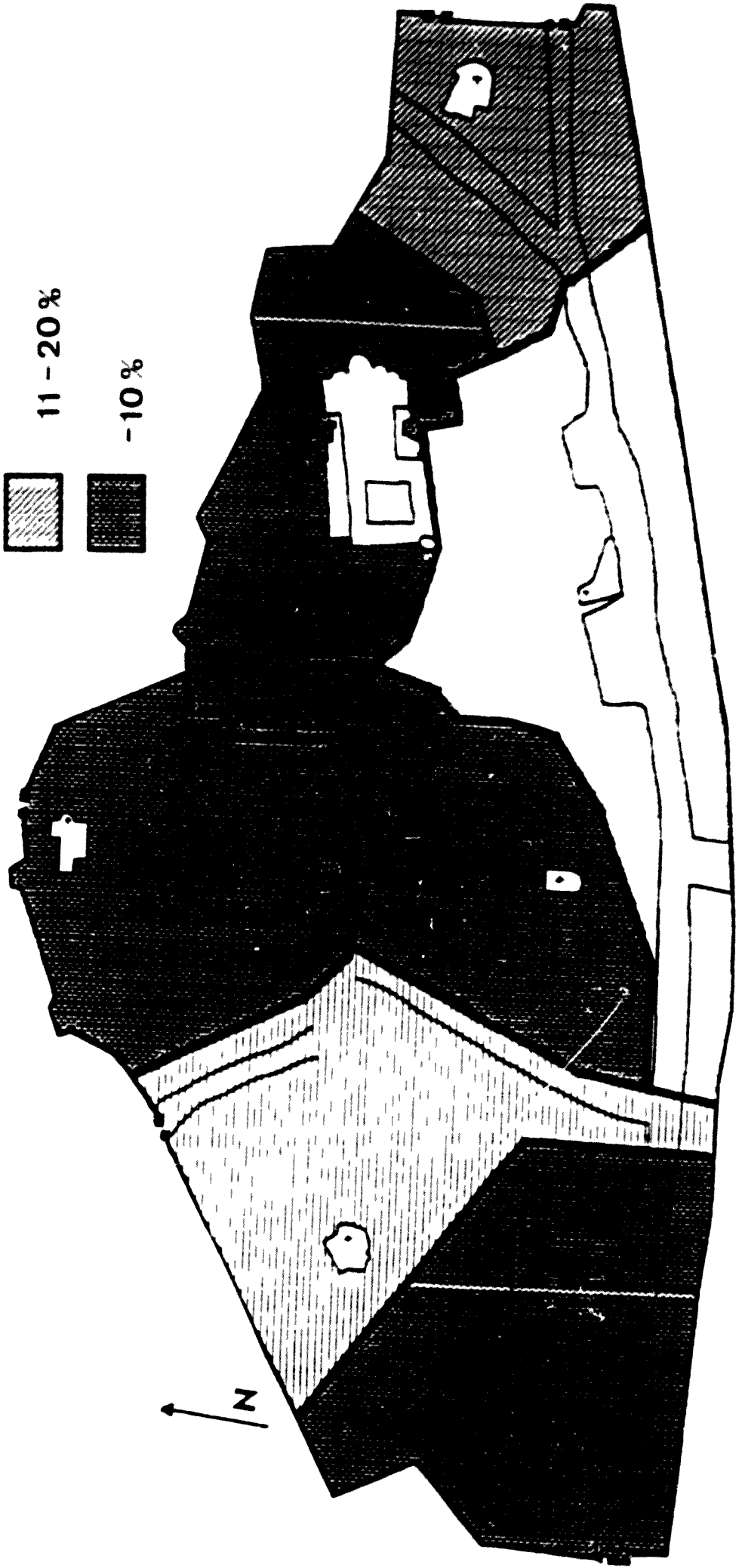
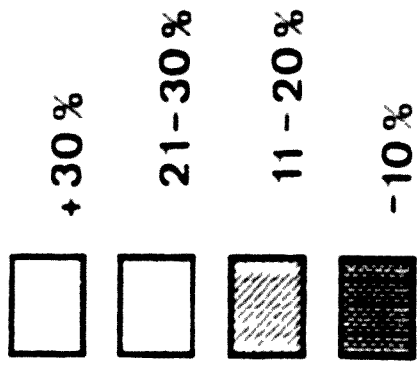

A SANT ANTONI B SANT LLORIENC C SANT MARTI D SANT ANDREU
E SANT PERE DE LA SEU F SANT JOAN G SANTA M3 MAGDALINA
-----RECINTE DE LA SUDA.

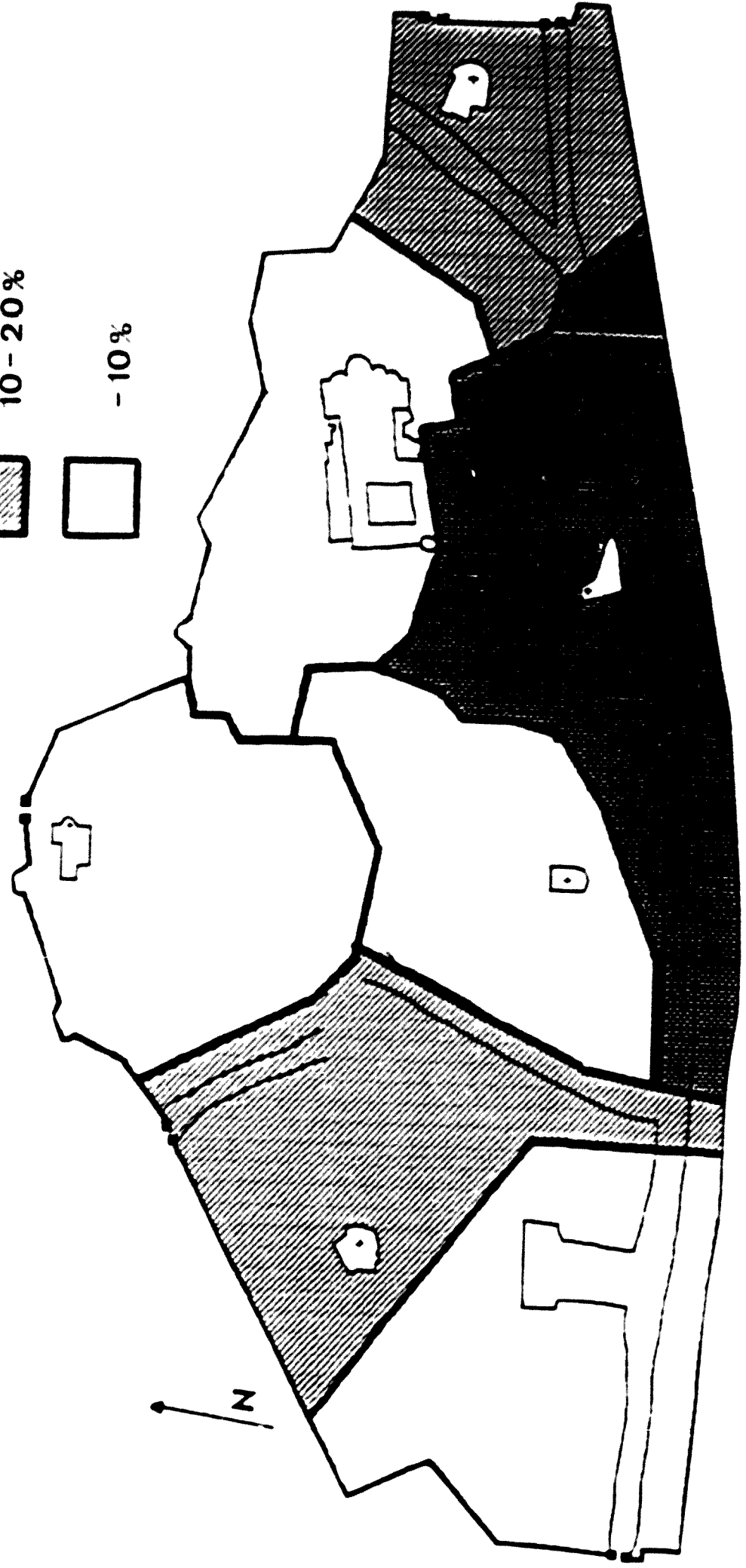
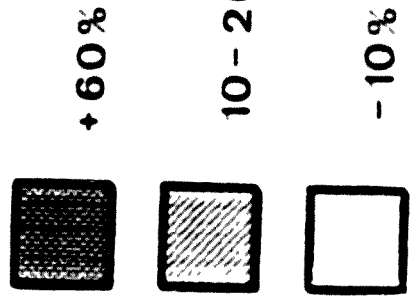
E:1:1000

512

LES AGLOMERATIONS URBANES -
SÈGLE XVI

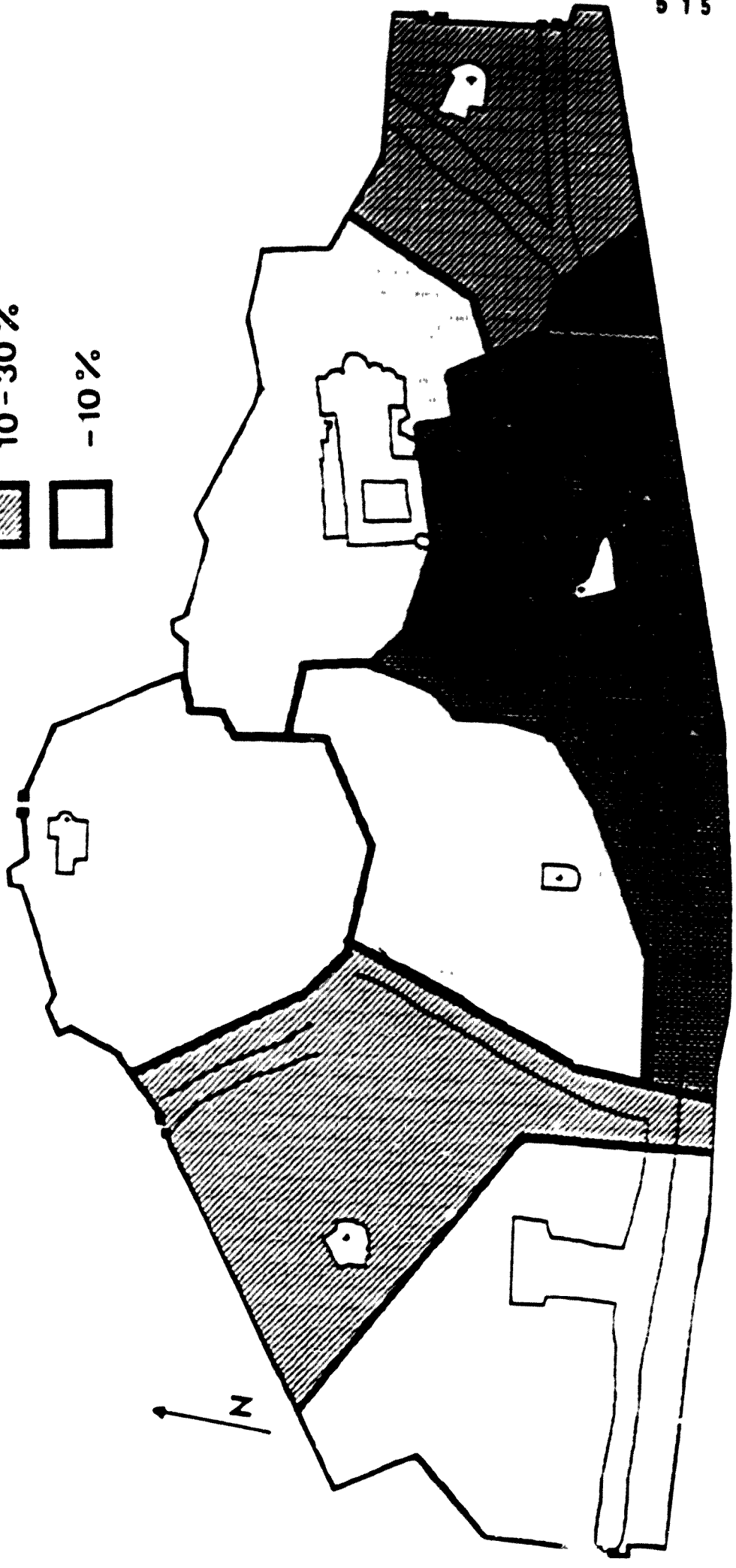
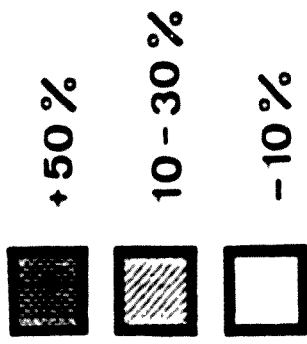

LES CLASSES PRIVILEGIADDES.

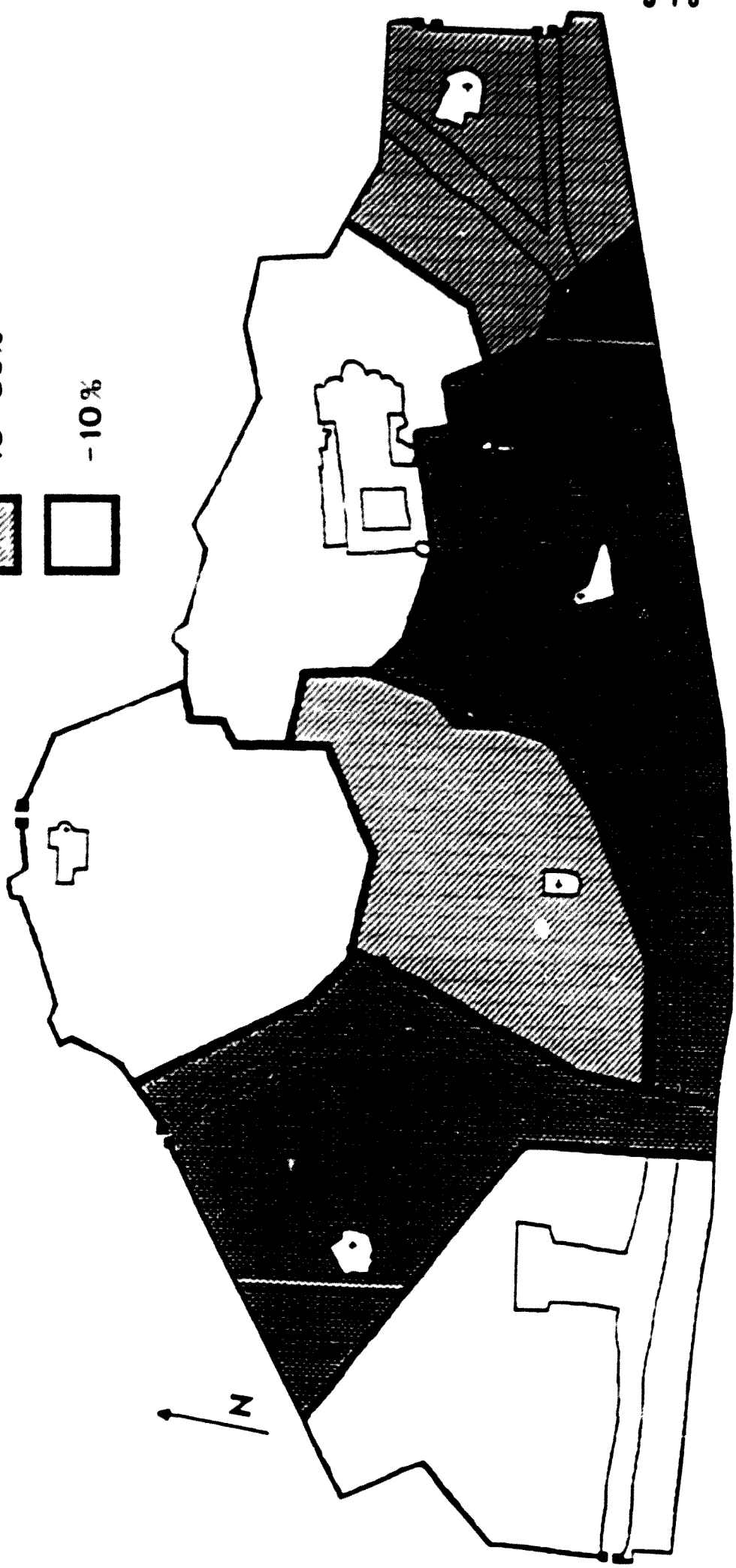
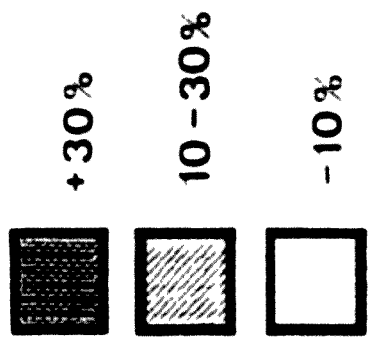

Font: A.C.L., Llibres Sagreraents, Casaments de 1507 a 1600, Reg. 19 21.

ELS LLETRATS I ELS METGES.

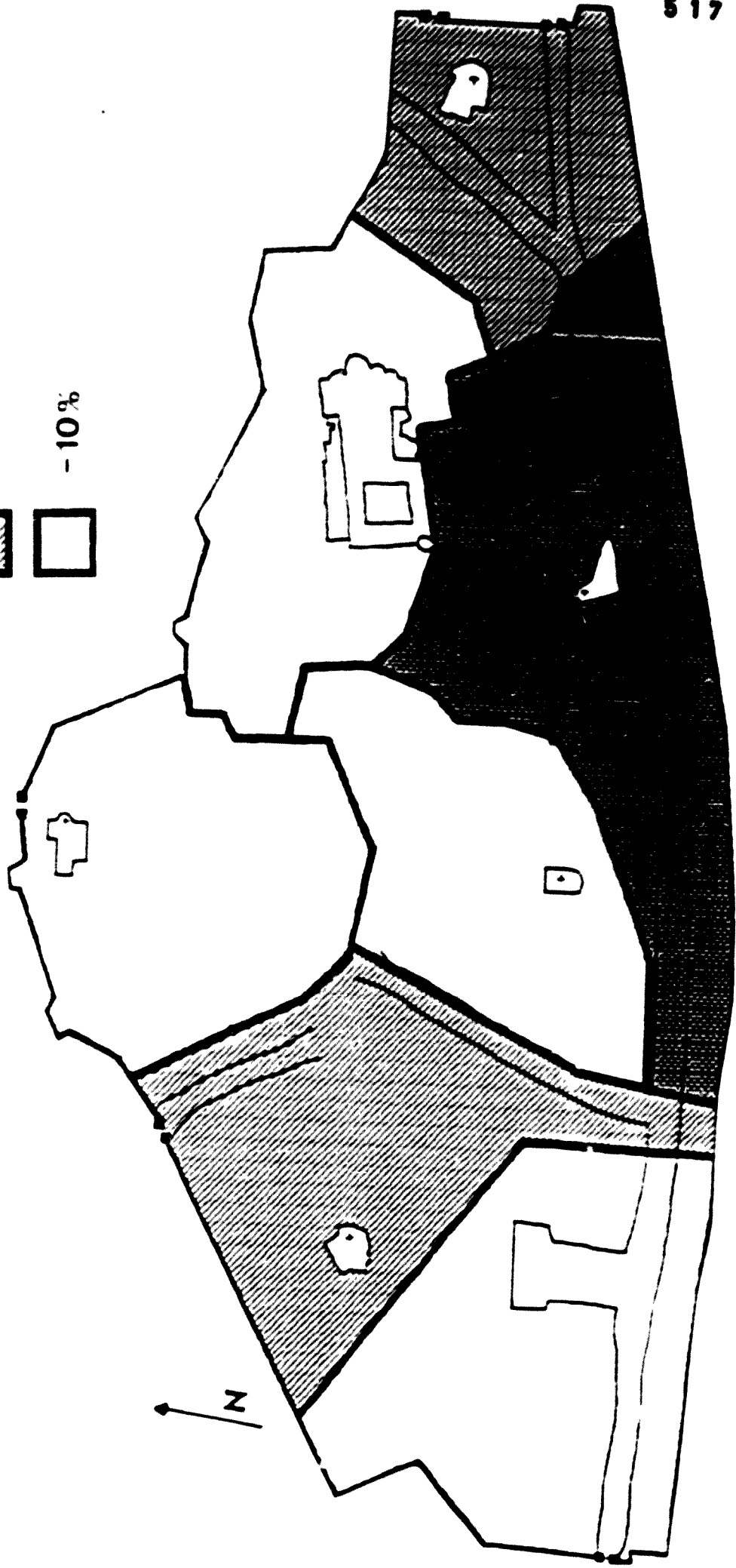
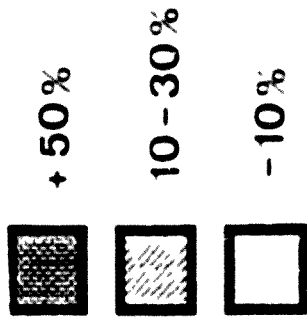

LA PAGESSIA.

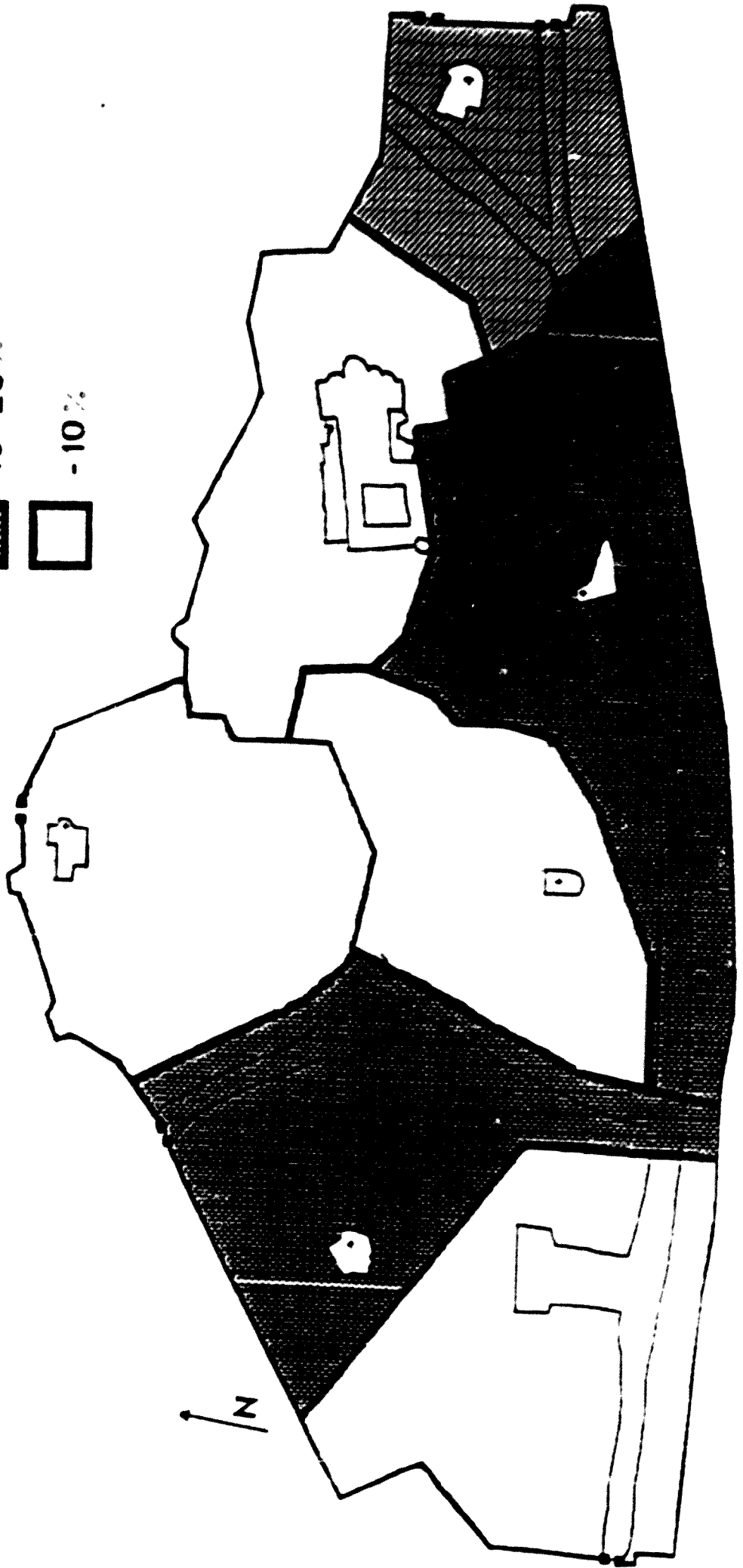
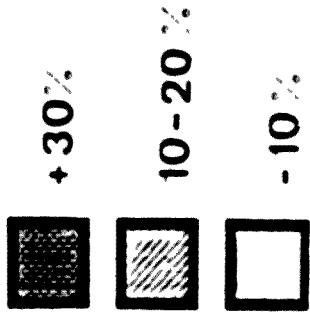

ELS MENEJTRALS I FILLS
COMERCIANTS.

517

ELS FRANCÉSOS.

CONCLUSIONS

GENERALS

CONCLUSIONS GENERALS.

La Lleida del segle XVI és part d'un edifici en construcció: la Monarquia dels Austries. No es troba al bell mig de les preocupacions diàries dels reis i llurs ministres, però es afectada per les decisions de govern i participa en les responsabilitats a compartir per tots. No és ni de lluny quelcom paregut a Valladolid, Sevilla, Toledo, Avila, Burgos, Salamanca, Còrdoba, Medina del Campo o de Rioseco, Múrcia, Segòvia, Ubeda, Baeza o Granada. No és tampoc comparable a la vitalitat humana de les gran ciutats, germanes en els dominis de l'antiga Corona d'Aragó, com Palma de Mallorca, Saragossa, València o Barcelona. Però, Lleida és una d'aquelles ciutats intermitjes, que, com a imprescindible frontissa, matisen les distàncies cada cop més obertes, cada cop més llunyanes, entre les grans aglomeracions que creixen, orgullosament, al ritme de l'auge econòmic i de la seva novedosa capacitat d'oferir tots aquells atractius que els nous temps han portat, i el cada cop més endarrerit, més abandonat i, a la vegada més imprescindible entorn rural. La Lleida del segle XVI devia ser quelcom profundament similar, pel que fa a l'acumulació humana, a Santiago de Compostela, Orense, Bilbao, Zamora, León, Sòria, Talavera de la Reina, Guadalajara, Càceres, Plasència, Cartagena, Càdis, i, per descomptat, Girona i Tarragona.

Tals termes de comparació ens situen clarament en les que eren les principals característiques de la ciutat, en el decurs d'una centúria immersa, plenament, en un món en recuperació després dels forts estralls baix medievals, en convulsió per les ingents novetats de tota mena que s'esdevenien sense aturar-se i en creixement per la descoberta de necessàries i massa engrescadores potencialitats de riquesa. Una ciutat que es recuperarà de passades desgràcies, en primer lloc, a través de la reconstrucció de llurs efectius humans. Aquí, és on ens ha estat precis d'entretindre'ns amb calma si és que després volíem traspasar els llindars que ens menaven cap als encara foscos camins de la vida de la ciutat en el decurs de la modernitat. La Lleida del cinc-cents fou una ciutat en creixement moderat i, sovint, precari, basat en una natalitat en auge, una nupcialitat estable, una mortalitat a l'aguait i mai del tot controlada i una atractiva capacitat d'acollir els nouvinguts. Tot plegat, enmig d'una societat profundament lligada als ritmes del treball al camp, amb una potent diversificació de les arts mecàniques, unes classes dominants que marquen moltes de les pautes de la manera de viure, en particular, per la seva tendència a replegar-se en un món propi i alié a la resta, i una inestabilitzadora marginalitat, origen de molts dels conflictes que es viuran en els carrers i places d'una ciutat que intenta vessar per sobre dels seus propis límits antics. No avancem, però, els esdeveniments i revisem pausadament les característiques essencials dels afers més privats de la vida dels homes i dones que van viure com a protagonistes aquests crucials moments de creixement i auge.

- | -

La primera mirada l'hem de donar a l'evolució de la quantia de la població que va rehabitant una ciutat desfeta i desgastada per llargs anys d'assots continus, com va ser la tònica comuna arreu d'Europa. La capital de Ponent era un centre humà a tenir necessàriament en compte ja que era la tercera de les ciutats del Principat (sense incloure Perpinyà), precedida per Barcelona, la capital, i Girona. Per dessota, tenia viles tant importants com les ciutats de Tortosa, Tarragona, Valls, Vic i Reus.

Al llarg de tot aquest període, els comportaments demogràfics no van tenir una trajectòria uniforme, sinó fluctuant com és habitual en les poblacions de les societats del feudalisme tardà. Després d'un segle XIV, encara plentòric de la vitalitat econòmica dels temps en què el Principat era una potència marítima, la població va rebre una dura sotragada que la va deixar en un dels punts més baixos mai viscuts amb anterioritat. Al 1497, la població de la ciutat sembla fluctuar als voltants dels 3.000 habitants. La recuperació es notarà directament en el creixement evident dels efectius humans i, així, al 1515, són 4.344 els qui viuen a l'interior del recinte urbà. L'estabilitat social i econòmica, barrejada amb algunes sotragades puntuals de mort i fam, fa que un cert aire d'esmoreïment ompli els ritmes de la dinàmica demogràfica, de tal manera que, al 1553, no hi ha a ciutat molt més que cent lleidatans nous i la quantia oscil·la entre 4.392 i 4.436, la qual cosa comporta una reduïda taxa de creixement intercensal anual als voltants d'un 0,029% i un 0,052%.

La segona meitat del segle serà la que viurà els anys més expansius, sempre dins de la moderació. A principis del XVII, al 1618, la

població havia crescut fins a 6.556 individus, quantia que implica, respecte a l'anterior, una molt significativa taxa de 0,6% d'increment anual. Cal, per tant, revisar amb deteniment les bases que donen suport a aquest verificat auge.

- || -

Una primera i ineludible peça per a entendre el creixement demogràfic urbà del cinc-cents és l'impuls de la natalitat. La trajectòria en la llarga durada de la natalitat del segle XVI lleidatà presenta dues primeres evidències de comportament. Primer, unes molt elevades taxes brutes de naixements, respecte al volum total de població, que es poden quantificar entre un 57,8 per mil, a principis de segle, i un 55,5 ja a les acaballes, amb una significativa pujada, als voltants d'un 60,9 a un 61,4 per mil, en els anys més vitals del creixement demogràfic de la centúria. I, segon, enmig de tan indubtable vitalitat natalista (amb una mitjana anual de 287,2 batejos), la línia d'evolució de la població és tan oscil·lant com ho acostumen a ser els diversos ritmes de funcionament de les economies antigues. El creixement poblacional, derivat de l'evolució dels naixements, resulta indubtable, tot i no ser exagerat, ja que es pot quantificar en una taxa del 0,4% anual al llarg del segle. El recorregut, però, no és precisament linial.

Quatre etapes principals configuren el recorregut. La primera recull la incertesa i la precarietat de la Baixa Edat Mitjana i es perllonga fins els anys 20, moment en què es desenvolupa una primera recuperació, aturada aviat. La segona etapa se situa entre 1530 i 1550.

Són en anys de pesta (1520, 1530), de retard en el creixement i de penúria generalitzada. Són anys que veuen nèixer menys criatures (les mitjanes anuals del període es poden xifrar en 250,8 batejos).

Lentament, a partir dels anys cinquanta, s'inicia una tercera etapa, que és la més potent del segle, demogràficament parlant. L'auge natalista és la realitat més evident (la mitjana anual se situa en 306,8 batejos) Són els anys del "redreç" Aquesta línia d'auge i expandiment s'atura de manera momentània ben entrats els anys setanta, al 1576 per ser més exactes (mitjana de 295,2), moment en què entrem en la quarta i darrera etapa del segle, definida per una línia de recuperació (319,6) que permet fer pensar que el segle s'acabarà, demogràficament i econòmic, sota el signe del creixement, encara que tot sembla indicar que no durarà gaire Si mes no, amb les dades al nostre abast resulta significatiu comprovar que les oscil·lacions de la demografia es corresponen fil per randa a les dels grans cicles econòmics a què viu sotmesa la ciutat.

Però, tals fluctuacions amaguen al darrera unes pautes de comportament que impregnen els racons més profunds de l'esdevenidor quotidià en una societat marcada profundament pel pes del calendari agrari En el moment de nèixer, hi ha nens més que nenes i, en algunes molt comptades ocasions, ho fan alhora (1,9% de bessons) Aquestes criatures en venir al món porten, al seu darrera, un estel de condicionaments on les disponibilitats econòmiques, les limitacions imposades pel calendari de treball i el llast ineludible de la moraiitat dominant han marcat clarament les decisions de llurs progenitors

Així, el cicle estacional de la fecunditat queda marcat per una sèrie d'importants fites. Els embarassos augmenten durant la

primavera. Després, a l'estiu, tothom treballa al camp i la feina és la principal ocupació de tots no sigui que, al setembre, les arqués familiars siguin buides. La tardor i l'hivern normalitzen els comportaments i, solament, al març, a la Cuaresma, es torna a produir una significativa baixada.

Aquests són els comportaments de l'ordre establert, però també hi ha marges amplis per a la il·legalitat. Del manteniment d'una determinada moral sexual en depenen moltes de les bases de la perpetuació dels mecanismes d'autoreproducció del grup, a través d'una de les cèl·lules base: la família. De manera marcadament significativa, Europa presenta uns nivells de comportaments fora de la llei baixos, mentre que, a Espanya, el promig és més elevat, amb diferències profundes entre el camp i la ciutat. A Lleida, les coses funcionen als ritmes de les grans ciutats hispàniques, no per llibertinatge, sinó per misèria. Els abandonaments de criatures són nombrosos en el decurs del segle (8,02%), augmenten en els períodes més crítics (1531-40 amb un 11,15% o 1561-70 amb un 9%) i llur distribució a través de l'any manifesta que els mesos de més treball -l'estiu- i els més freds marquen els màxims en les quanties de nadons sense pare conegut.

Però, els naixements il·legítims no són l'única clau per a interpretar el pes de la moralitat catòlica dominant. Un desig d'uniformització arrela arreu i no queda cap resquici per a la disidència. Lleida no era terra de moriscos, però als pocs que quedaven, majoritàriament dedicats a les tasques de camperols o menestrals (calderers, carreters, cantirers, ferrers, etc.), es van veure obligats a una conversió en massa. Al 1515, en són batejats 37 i, més tard, al 1526, un total de 156. D'aquests 133 pertanyien a un total de 48 nuclis familiars

petits, en què es procura garantir la conversió del pare i del primogènit, deixant de banda el paper molt secundari de les esposes (solament 15 són batejades).

- III -

Gairebé de manera imperceptible, ens hem introduït en el complex món dels lligams familiars, creats des del moment en què la gent es casa. Cal, per tant, entrar en l'anàlisi de la nupcialitat des d'una doble perspectiva: primer, les oscil·lacions a través del segle i la seva significació i, segon, la seva importància capdal en el moment de definir les pautes de creació de nous agrupaments familiars.

Pel que fa al primer dels aspectes, la trajectòria secular del nombre d'esposoris que se celebren a Lleida entre 1547 i 1600 palesa, d'una banda, una notable amplitud en les fluctuacions de les quanties absolutes dels casaments que s'administren anualment i, d'una altra, una clara estabilitat, amb un tímid creixement en la tendència secular, producte de l'auge poblacional general del segle, cosa que, a més, es posa de manifest en una moderada taxa bruta de nupcialitat, quantificable als voltants d'un 16 per mil i en una mitjana anual de casaments de 83,6. Aquesta dualitat s'explica, primer, per la directa incidència de les disponibilitats econòmiques dels individus que poden canviar, d'any a any, en funció de les habituals anades i vingudes de la prosperitat i/o la recessió i, segon, per la tendència a l'estabilitat amb què, de manera tradicional, la gent es comporta en el moment de crear una nova família.

A mig termini, en períodes de temps curt de deu anys, el paral·lelisme i la interdependència entre els ritmes de naixement de criatures i de la celebració de casaments posen en evidència el seu indestriable lligam. Així, des dels anys cinquanta fins l'inici dels setanta, augmenta el volum global dels casaments per decennis amb una mitjana de 78,9 de 1551 a 1560 i de 83,4 de 1561 a 1570. Tal auge s'estroneja sobtadament des de 1571 a 1580 (mitjana de 72,8), anys en què coincideixen les dues ruptures demogràfiques principals del segle, la de la natalitat i la nupcialitat. El fre serà solament momentani i aviat es recupera de manera ràpida el pols (1581-90 amb una mitjana de 92,4). Els darrers anys del XVI comportaran una nova frenada (84,2), que, probablement, marcarà les bases d'un definitiu canvi de ritmes.

Aquest és el perfil del segle. En el decurs de l'any, els casaments no se celebren de manera aleatòria. La nupcialitat també té el seu propi cicle estacional. Dues limitacions marquen les dotze potencials possibilitats dels individus en triar lliurement un mes qualsevol per casar-se. Primer, el calendari religiós. Març amb la quaresma i desembre amb l'advent són dues possibilitats a eliminar en funció de la normativa d'austeritat i moderació que el catolicisme aconsella i mana en aquests crucials períodes de meditació i abstinències diverses. Segon, el calendari del treball al camp. Els mesos d'estiu, de juny a setembre, acumulen els màxims de la feina en totes les economies que, com la de Lleida, són bàsicament agrícoles. El camp acapara tota l'atenció ja que està donant els fruits de tot un any de treball, del qual en depèn la subsistència familiar i els pagaments obligats per la tinença de les terres. Hom pot deixar el casament per una mica més tard quan, ja serà més segura la possibilitat

de disposar de més folgats recursos. La tardor i la primavera seran les millors estacions per a l'amor.

Però, abans de casar-se, els joves, en el moment de triar company/a, encara han de tenir presents les recomanacions i exigències dels pares que vetllen per l'estabilitat i preservació dels patrimonis, copiosos o migrats. Els testimonis que segueixen la celebració del casament així ho avalen (en un 41% dels casos, entre els quals un 32,7% en tessen 2 i un 8,3% amb un únic testimoni) i, endemés, la signatura de capítols matrimonials, amplia l'autorització de l'església a la que atorga la societat civil (entre un 80-90% dels enllaços al llarg de la segona meitat del segle). Aquestes prevencions no són exagerades. L'evidència demostra que la gran majoria de la gent que es casa ho fa per primera vegada (un 94,03% dels nois i un 78,75% de les noies) i els pares intenten controlar amb cura la manera com es garantirà l'estabilitat de la línia de filiació del grup familiar i, sobretot, com es preservarà un patrimoni, ni que sigui petit. Fins i tot els vidus i les vídues trien majoritàriament solters per tornar-se a casar (56,63% i 90,92%), cosa que ens pot fer pensar en la possibilitat de què hi hagi una important proporció final de celibat definitiu, en particular femení.

Aquestes evidències i les repercussions que semblen tenir, s'expliquen en funció de l'edat en què els ciutadans de Lleida es casen. Per terme mig, els nois ho fan als 27 anys (26,8 per ser més exactes) i les noies entre els 23 i 24 (23,5). No ho fan tan tard com els joves europeus, però, tampoc, tant d'hora com els peninsulars i aquest fet s'explica per la precarietat de les bases econòmiques en què es recolza el creixement poblacional del segle XVI lleidatà, cosa que es pot considerar paral·lela a

les elevades taxes de nens que són abandonats per uns pares que no els poden mantenir.

Per tant, si la gent es casa tard, si no té recursos folgats, si les malalties i la pesta segueixen fent de les seves, si la fam és una silent companya, la repercusió directa serà el naixement de menys criatures en el sí de cada nucli conjugal. Les famílies lleidatanes tenen pocs fills, entre tres i quatre per parella (3,41 per terme mig, en funció del quocient entre naixements legítims i nupcialitat). Tot plegat, es fa palés quan constatarem, sense saber res sobre els matrimonis estèrils, la notable quantia de gent que solament té un fill (46,09%), juntament als que n'infanten dos (20,65%) o tres (12,39%), punt a partir del qual les proporcions cauen en picat en valors cada cop més petits. El nombre màxim de fills que té una família lleidatana és de tretze i, en conjunt, el 91,09% de les parelles tenen menys de cinc criatures i d'aquestes el 86,52% no arriben a ser famílies nombroses, en el sentit actual del terme. Ningú no pot ja dubtar, en conseqüència, que, a Lleida, predomina la família nuclear amb tota la munió de característiques definitòries pròpies del model de l'Europa Occidental.

Parlar repetidament de família, ens obliga a reflexionar sobre el paper de les dones, les grans protagonistes de la vida familiar. La dona en les societats del feudalisme tardà accmpleix un paper similar al que desenvolupen els homes: treballen, tant al camp com en les petites feines manuals que complementen la subsistència familiar. Però, a més, la seva ineludible funció d'esposes i mares les converteix en peces fonamentals per a mantenir l'ordre social i moral establert. L'home és honrat, la dona és honesta. El control des d'institucions, tant religioses, com civils, de la vida sexual de la dona, abans, després i fora del

matrimoni, és una preocupació ineludible per a tots, per tal de garantir la continuïtat en la reproducció d'una determinada moral familiar defensada aferrissadament a Trento i, a la vegada, d'uns concrets sistemes d'herència.

- IV -

Fins aquest punt hem caracteritzat el marc on els lleidatans desenvolupen alguns dels més importants i privats esdeveniments vitals. Naixement i casament són les bases de la vida; però no podem negligir l'obscur protagonisme de la mort, com la gran estroncadora i, a la vegada, reguladora.

Diverses vegades, la pesta, va arribar a Lleida vinguda de paratges llunyans i va acompanyar, sense demanar-ho, a bona part de les gents del Principat. Les primeres dècades del segle XVI, especialment els anys vint i, sobretot, els trenta, van veure morir quantitats ingents de persones, infectades de malalties i mig mortes de fam, incidents ambdós encaminats a debilitar la fràgil salut que una pobre i escassa alimentació s'havia encarregat de minar. Després de la pesta, les males collites dels anys cinquanta i seixanta i, més tard, cap els vuitanta, novament la malaltia. Mortalitat ordinària i catastròfica es van barrejar sovint a la capital de Ponent al XVI, però, amb tot, la seguida dels assots no va impedir la consolidació d'una clara línia de creixement poblacional.

Tot i no disposar de referències directes sobre la quantia anual de les defuncions, tenim dos indicadors prou clars de la manera com la mort s'encarregava de desarticlar les bases dels agrupaments

familiars que tanta feina havien donat per crear-los. En primer lloc, es pot comprovar que, almenys la meitat dels pares, no poden arribar a contemplar com els seus fills es casen. Solament assisteixen al casament del noi un 47,15% dels pares i un 47,61% de les mares, mentre que les noies, que s'esposen més joves, compten amb una major presència dels progenitors: el pare hi és en un 52,98% dels casos i la mare en un 54,66%. Aquesta no és, però, una realitat estable en el temps. En els períodes de creixement poblacional, sobretot entre els anys cinquanta i els setanta, els pares poden assistir amb molta major freqüència a l'esposori dels fills: pel que fa al nuvi, un 60,11% dels pares i un 57,20% de les mares i, de les núvies, un 61,46% i un 62,74%. Poc després, en els anys vuitanta, anys de forta crisi pestilent de llarga durada, els progenitors comencen a convertir-se en una massa significativa absència: del nuvi, un 35,54% i un 38,99% dels casaments amb els pares vius i, de la núvia, un 43,65% i 50,14%. La mort és la que més potència té en tallar les arrels familiars dels individus.

No obstant, encara resulta més greu certificar que el vincle conjugal és quelcom profundament fràgil, no tant per picabaralles domèstiques, com per la defunció d'una de les dues parts implicades en el contracte. La gent no té altre remei que tornar-se a casar, els lleidatans del cinc-cents practiquen sense por el "remarriage". Es tracta, principalment, de reconstruir una família desfeta i de garantir la subsistència dels que queden. Són homes que precisen d'una dona que els hi doni fills, que crii els deixats per la difunta i que s'encarregui de vigilar l'economia domèstica. Són moltes dones que es queden soles, en inexperta joventut, sense un refugi patern a qui acudir, i posades al front d'una dura activitat laboral per a la qual cerquen un continuador que sàpiga regentar-la i, així, garanteixen el sosteniment d'alguna de les criures deixades pel finat. En conjunt, en

una quarta part del conjunt dels casaments celebrats (24,74%), hi participa almenys algun cònjuge vidu, realitat que és un dels llocs comuns més habitual de la demografia europea pre-industrial.

Són les lleidatanes, a notable distància dels lleidatans, les que, en major nombre, decideixen celebrar nous esposoris, ja que per terme mig acaparen un 21,25% dels casaments, davant un 4,5 o 5,8% dels homes. Tan elevades proporcions no resten paper a les vídues que es queden soles i que, en els documents censals de l'època, es quantifiquen en una proporció d'un 8,3% sobre el total de la població contribuent laica. Les urgències de la subsistència són de tal envergadura que la gent desaparellada, per intervenció de la mort, no tarda molt en plantejar-se la recerca d'un nou company. Així, en termes generals, la distància que separa els matrimonis successius dels lleidatans no és superior a 6,3 anys pels nois i 7,9 per les noies. Costa certs esforços organitzar una família, però, no hi cap garantia que el producte sigui de llarga durada.

- V -

Amb tot, nèixer, casar-se i morir no són les úniques incidències que afecten els ritmes vitals de les gents de l'Antic Règim. Des del moment en que s'inicià l'aventura oceànica, un fort neguitejar va arrelar, de manera peculiarment nova, en molts individus que van començar a pensar seriosament en la possibilitat d'escapolir-se de les dures condicions del seu lloc de naixença. Moviments humans sempre n'hi havia hagut, però ara esdevenen una realitat molt més quotidiana, molt més propera a tots, enmig d'un món cada cop més obert i en resposta a les

dures sotragades sofertes durant els temps baix medievals. Així, bona part del creixement demogràfic a les ciutats dels primers temps de la modernitat no es pot explicar sense tenir present els continus drenatges i les cada cop més consolidades àrees d'influència que s'estableixen d'una ciutat a una altra.

El perfil d'aquests individus en moviment no sempre serà el de l'aventurer. Cap d'ells no va arribar a Lleida. La figura més corrent entre els nouvinguts que pul.lulen per la capital de Ponent serà la de nois ansiosos d'establir-se, treballant on sigui i com sigui, principalment com a pagesos, però alguns també com a coneixedors dels rudiments d'algun ofici menestral, urgits per oblidar la pobresa i la misèria del seus llocs de procedència i esperançuts en poder casar-se amb una noia de la ciutat que pugui donar estabilitat a la seva vida privada.

La seva aparició no es farà de manera sobtada, ni tampoc amb continuïtat al llarg del temps. Els nois arriben en augment progressiu fins el 1570 (55,88%), data a partir de la qual s'inicia un llarg període d'estabilitat en els ritmes de llur entrada a la ciutat (prop d'un 48% fins 1600), la qual cosa és indicativa de què, ni tan sols les escameses de mort o de fam que es van produir en el decurs del segle, no els van deturar. Els motius de l'emigració debien ser encara molt més potents. Contràriament, aquesta dura realitat sí va afectar l'arribada de les noies. Fins el 1570 (igual que els homes), llur quantia és clarament expansiva (des d'un 24,08% a un 31,18%), iniciant, posteriorment, un camí amb fluctuacions al ritme de les desestabilitzacions de la conjuntura lleidatana: lleugera davallada entre 1571 i 1590 (d'un 26,10% a un 24,78%) i tendència a l'alça en el darrer decenni del segle (fins a 28,38%).

En tot aquest volum de gent nouvinguda, una cosa sembla clara: els nois i les noies no segueixen idèntiques pautes de comportament. Els homes es mouen més, canvien de lloc de residència a una edat jove, deixant els seus lligams familiars enrera, la seva motivació principal és la recerca de treball i, sovint, esperen casar-se en el lloc de destinació triat. Per terme mig, al llarg del segle XVI, s'esposa a Lleida una proporció de 47,22% nois forasters, cosa que implica gairebé a la meitat dels nuvis de la ciutat. Contràriament, les dones tenen tendència a romandre en el lloc de naixement, on a manca de nois locals, a lo millor es casen amb un forani. Quan algunes de les femelles decideixen marxar, ho fan en companyia de familiars. En conjunt, les forànies es poden quantificar als voltants d'un quart de la població femenina que es casa a Lleida (26,10%). Tot plegat, provocarà, directament, un retard de l'edat d'accés al matrimoni i, per tant, una reducció en el nombre final de fills que cada parella arriba a tenir

Per tant, tot i que la gent de la ciutat és la gran majoria dels que es casen (un 52,8% dels nois i un 73,9% de les noies), cal revisar quins són els principals centres que aboquen part de llur potencial humà a la capital del Segre. Dos són els grans corrents: primer, els que arriben des de l'entorn rural pròxim i, segon, a l'igual que a la resta de Principat, els que marxen des les terres del sud francès

Els que venen de les terres veïnes ho fan dins del radi d'acció proper a Lleida. Tenim, així, en primer lloc, un molt fort potencial que es desplaça escassos quilòmetres de la casa de naixença i que pertanyen -en terminologia contemporània- a la mateixa província. Aquests engloben un 16,2% dels nois i un 11,2% de les noies, la proporció més elevada, fora de les locals, en el conjunt de les que es casen. En segon

lloc, trobem als aragonesos, qui mancats de recursos front a un inusual creixement poblacional, inicien un cert fluxe de sortida, en particular, des de les petites ciutats més properes a la franja de ponent. Els "maños" són un 7,1% dels marits i un 8,1% de les esposes. En tercer lloc, tenim als que arriben del conjunt de les terres catalanes, amb especial rellevància dels tarragonins (2,1% i 1,3%, respectivament), seguits a distància pels de Barcelona (1,5% i 0,3%) i Girona (0,9% i 0,2%). La resta dels que arriben a la ciutat fan cap des de les més variades zones de la Monarquia, però, són tan pocs que cal considerar-los com immigrants que, segurament, no esperaven quedar-se a Lleida.

Però, els grans protagonistes entre els recentment arribats no sols a Lleida, sinó a tota Catalunya i fins i tot a Aragó, València i els altres regnes peninsulars, són els francesos. S'escapen de la precarietat, la misèria i els conflictes que assoten les conflictives terres del sud de França. S'arrisquen a venir perquè Catalunya és un món per omplir, perquè hi ha treball i bons salaris i perquè hi ha un indubtable fil cultural comú. La seva importància quantitativa és marcadament destacada, tant pel que fa referència al conjunt dels casaments (17,44% els homes i 3% les noies), com en relació al volum conjunt de la població immigrant (36,94% i 11,6%). Estem, per tant, davant un fenomen de mobilitat poblacional d'homes joves amb ganes de treballar i casar-se.

La cronologia de l'arribada dels francesos, a diferència de la resta dels immigrants varons, es mou paral·lela als moviments conjunturals, amb el punt més àlgid en la dècada dels seixanta (40,99% d'entre tots els immigrants) i una certa propensió a la davallada cap a finals de segle (31,39%). Contràriament, les noies fan cap a Lleida amb un ritme progressivament tendent a l'alça (d'un modest 6,9% a un 22,59% de

les immigrants), sense cap retrocés visible. Les seves procedències eren, gairebé idèntiques per ambdós sexes: les densament poblades terres del veí Pirineu i Pre-Pirineu, incloent la Provença i la Gascunya, i les més llunyanes del massís central i el Llenguadoc.

- VI -

Coneixem ja la quantia, comportaments familiars i procedència de les gents que vivien a la Lleida del segle XVI. Tots ells, però, eren parts d'una societat concreta. Les seves relacions venien marcades per la seva situació en el procés productiu i, per tant, per la pertinença a una o altra classe social. Per a entrar en les relacions socials de tots aquests lleidatans, cada cop més nombrosos, tres vies han marcat el camí. Primer, l'estructura sòcio-profesional, segon, la distribució dels treballs entre locals i foranis, i, tercer, la interdependència entre els ciutadans i el seu territori a manera de plasmació de dues realitats. D'una banda, la manera com la gent modifica efectivament el seu espai vital en funció de llur adscripció a una classe social concreta i, d'una altra, com aquesta filiació pot condicionar que es visqui en una determinada part de la ciutat abans que en una altra qualsevol. Anem per parts.

Pel que fa al primer dels aspectes, cal dir que la Lleida del segle XVI és una típica mostra de ciutat-rural, dualitat tan habitual en el conjunt de les societats pre-industrials. Les seves peces constituents presenten profundes similituds amb les de la resta de ciutats de la Catalunya del feudalisme tardà. Trobem, així, en primer lloc, els pes fortament destacat d'unues classes dominants que viuen i aprofiten el cert

expandiment econòmic que una època d'estabilitat els hi garanteix i que els hi permetra gaudir de les novetats del Renaixement.

Integren aquest grup un petit sector de noblesa de tipus feudal-terratinent, que cerca en la vida a la ciutat una nova "projecció" que els permeti d'escapolir-se de la ruralia. Aquest grup es troba acompanyat, en les tasques de govern i gestió dels afers públics, per una diversa munió de "ciutadans", entre els quals destaca el paper dels membres de l'alta administració, juristes, lletrats, metges i algun que altre comerciant, enriquit enmig de l'onada de vitalitat que envaeix de fugissera energia els ritmes econòmics de la potència imperial dels primers Austries.

Aquest conjunt de gent no representa molt més que una desena part respecte al conjunt de la societat lleidatana de l'època. Al seu caire "estamental", cal afegir-hi una altra important minoria privilegiada: els eclesiàstics. No són tan nombrosos com a Castella, però la seva quantia tenia significativa importància en el sí de la societat catalana, en general, i lleidatana, en particular. Així, en síntesi, el conjunt de les classes dominants de la ciutat estarien finalment composades, aproximadament, per una important cinquena part (20%) sobre el total de la ciutadania, contribuent o no.

Per dessota dels privilegiats es troba la resta dels lleidatans. Dos són els grans grups protagonistes. El primer d'ells és la pagesia. Al llarg de tota l'Edat Moderna, els camperols són el grup preponderant a la ciutat i, en el decurs del cinc-cents, viuen una de les més tranquil·les etapes per la suavització de les anteriors virulentes tensions. Enmig de la recuperació humana i econòmica, la població que treballa al camp creix i, a Lleida el seu predomini es fa aclaparador. Tot

sembla apuntar a què, de manera gairebé estable, els pagesos ocupen les dues terceres parts de la població activa, és a dir, entre un 50-60% sobre el total.

Juntament a ells, els menestrals. Ens trobem en l'etapa més esplendent en la història d'aquest grup professional. Els qui es dediquen als oficis mecànics es decanten, fonamentalment, a cobrir les necessitats del consum des de sectors com el tèxtil (majoritari amb un 28,36% del sector), la construcció, l'alimentació, el cuir i el calçat, la fusta, el paper i les arts gràfiques, la ceràmica i el vidre, el metall, etc. En conjunt, entre menestrals i comerciants, les evidències constatades, al nostre segle i en etapes posteriors, ens fan pensar que la seva quantia es mouria als voltants d'un 20-25%, de manera bastant estable, malgrat les indubtables oscil·lacions conjunturals, que, en èpoques de crisi, propicien l'auge de l'agricultura front la indústria. Sabem que pagesos i menestrals es trobaven en la mateixa situació de classe, però, res no sabem de la seva jerarquització interna. Queda, en darrer terme, un reduït sector de serveis diversos, que no resisteix comparació amb el sector terciari a les ciutats castellanes, i tot un obscur món de marginalitat, on minorïes diverses com gitanos, gent de la moreria i negres conformen un univers plural, la qual cosa no vol dir obert, i en conflicte

Cal ara veure com aquesta diversitat humana s'incardina en el mercat de treball. Cal delimitar, en segon lloc, les relacions que estableixen locals i foranis en el moment de distribuir-se les feines. La gestió dels afers públics, els llocs de major rellevància social, les professions que impliquen un grau més elevat de cultura, el prestigi i el privilegi queden acaparades pels locals (68,8%) o els de zones molt properes (27,6%). Contràriament, els oficis més baixos dins el sector

camperol o el menestral són els ocupats pels emigrants: gairebé un 90% (86,24%). No hi ha dubte: les migracions cap a la ciutat, a l'Antic Règim, no són altra cosa que respostes urgents a les pulsions de la misèria i, en aquest sentit, l'arribada dels francesos no és més que una perfecta exemplificació d'aquesta realitat (un 46,35% del grup treballa al camp i un 47,39% a la menestralia).

Encara resta, no obstant, un tercer àmbit de reflexió. Cal saber com tota aquesta gent s'incardina i es distribuïx en l'espai urbà. La ciutat de Lleida es troba organitzada en parròquies, la principal de les quals, la que aglomera sempre el major nombre d'habitants és la de Sant Joan (41,3%), seguida per Sant Llorenç (29,9%), Santa Maria Magdalena (15,9%), Sant Andreu (10,2%) i, ja a una important distància Sant Martí (1,7%), Sant Pere de la Seu (1%) i Sant Antoni o el Barrinou, centre de recent creació i de potencial expandiment. En el decurs del segle XVI, aquestes peces sofreixen canviants evolucions. El nucli principal, certament tendent a la saturació, es dil·luïx cap a les rodalies iniciant un drenatge de gent cap a espais menys plens en les àrees veïnes. A més, l'auge demogràfic comporta una progressiva pujada en el nombre dels habitants en les dues parròquies perifèriques, Sant Martí i Santa Maria Magdalena, proves totes de la manera com l'increment demogràfic obliga a eixamplar les perspectives urbanes. Però, encara hi ha més.

Lleida no és una gran ciutat, però hi ha certs barris on determinades activitats regnen per sobre de les altres. En el centre neuràlgic de la ciutat, Sant Joan, hom pot comprovar una revifalla de l'activitat arreu. Les classes dominants s'hi traslladen de forma massiva abandonant els antics habitatges de la zona nord (un 66,39% de les classes privilegiades i un 56,31% de lletrats i metges) i, semblantment,

artesanat, botiguers i fraires persisteixen en la seva tenaç elecció del carrer Major i plaça de Sant Joan com a centres ineludibles de l'activitat mercantil (57,61% entre artesans i comerciants). Aquesta especialització del centre, es complementa amb una important aglomeració dels camperols a les parròquies de la zona occidental de la ciutat, especialment Sant Llorenç, que són les més properes a les terres d'horta de dins i fora de les muralles de la ciutat (32,76%). Lleida és, així, una ciutat amb una sectorialització de l'espai propiciada per l'organització social del treball, però on no sembla haver-hi barris que acumulin marginalitat, ja que, per exemple, els francesos, que es podrien constituir en una minoria a segregar, viuen dispersos arreu en els mateixos llocs que la resta dels conciutadans (40,8% a S. Joan, 31,8% a S. Llorenç, 16% a S.M.Magdalena i 7,3% a S. Andreu)

- VII -

Aquest és el món de la socialització, de la vida pública, però les relacions socials no afecten solament al treball i a l'apropiació de la riquesa, sinó que també condicionen i limiten les possibles opcions dels ciutadans en la tria de la persona amb qui compartir la vida i el patrimoni i tenir fills. El sacrament del matrimoni és, així, una peça clau de salvaguarda de l'ordre establert. Revisem com l'utilitzen els lleidatans del cinc-cents.

Lleida, com gairebé la gran majoria de les ciutats hispàniques del seu temps, és un mercat matrimonial, la primera de les característiques del qual és que elimina els entrebancs que, en els nuclis més petits, imposen els estrets marges del parentiu. Els lligams dels individus per sang eren una de les peces més rígidament controlades per l'església catòlica en el moment d'autoritzar la celebració d'un casament. A la Lleida del segle XVI, solament sis parelles han de demanar dispensa per a poder casar-se.

Eliminat aquest factor, cal veure quines són les pautes que guien l'articulació dels casaments. Dues qüestions resulten fonamentals. La primera, els graus d'obertura o tancament davant els recentment arribats. La segona, la manera com, des de la mateixa família, es facilita o no un determinat tipus d'aliança que tendeixi a reproduir les bases de l'ordre tradicionalment establert i, per tots, acceptat.

Pel que fa a la primera, cal certificar els importants graus d'obertura dels lleidatans envers els nouvinguts. És ben cert que la gran majoria dels locals prefereixen casar-se amb noies de la mateixa ciutat (42,5%) i, a més, alguns dels foranis que hi arriben es porten la núvia o es casen amb noies de la seva terra, també emigrants (5,9%). Així, als voltants de la meitat de la població (48,4%) manté relacions de tipus endogàmic. En termes proporcionals, això implica que són endogàmics un 66,3% dels esposoris, mentre que un 33,7% són exogàmics. Ambdues proporcions no presenten un comportament uniforme pel que fa als dos sexes.

Anteriorment, hem certificat que els nois tenen una major tendència o bé a sortir de la ciutat i, així, fer davallar el nombre marits potencials o bé a triar com a companyes a noies locals. Així, la taxa d'exogàmia masculina es pot xifrar en un 10,24%. Contràriament, les dones, que es mouen molt menys, estan més obertes a la possibilitat d'esposar-se amb nouvinguts que troben en elles una possibilitat eficaç d'arrelar al lloc de destinació. La taxa d'exogàmia femenina és de 31,36%, substancialment més elevada. La resta dels qui venen a Lleida i es casen a la ciutat (un important 51,6%) atomitzen les seves opcions de les maneres més diversificades, sense tirar-se enrera a causa dels diferents orígens geogràfics. És, realment, un mercat obert.

Però, probablement, és més explícit revisar els emparellaments a la llum de la filiació de classe dels cònjuges. Aquí sí que regna el tancament. Per començar, la tònica més habitual és que el pes de les continuïtats es manifesti en una molt acusada a tendència a transmetre la professió de pares a fills. Prop d'un 60% (58,39%) dels lleidatans, exerceixen treballs idèntics als del seu pare. Això, és normal

dins de les classes privilegiades (2%) perquè la condició de noble es perpetua per herència, però, quan aquest comportament es fa extensiu a lletrats i metges (4%), a pagesos (10,5%) i, sobretot, a menestrals (41,1%), el que estem posant de manifest que la societat en conjunt no deixa excessius resquicis per a poder canviar el lloc que cadascú ocupa.

Aquest és un primer símptoma. Ja tenim delimitada una primera garantia d'estabilitat. La segona serà cercar parella per casar-se entre iguals. En termes generals, la continuïtat familiar és notablement elevada. Igual que en les professions, almenys un 60% de les famílies que emparenten pertanyen a una idèntica filiació de classe. En un 62,13% dels casos, sogre i gendre pertanyen a un espai social idèntic i, tal realitat, es reproduïx en revisar els lligams entre els consogres que coincideixen en un 51,9% dels casaments. Aquest comportament té diverses concrecions. El que hem definit com èlit urbana es manté, gairebé, aïllada de la resta, els pagesos es relacionen amb els del seu propi grup (16,1% de continuïtat entre sogre i gendre i 14,4% entre consogres) i, ocasionalment amb artesans (11,1% i 11,5%), els menestrals trien gent que pugui garantir la tancada perpetuació del taller familiar (40,4% i 31,3%), i els comerciants intenten sortides en l'administració urbana o en tallers de l'artesanat, des d'on també es poden continuar les, sovint, fràgils activitats mercantils.

Quan la mort trenca aquests lligams i deixa a les dones vídues, dues situacions esdevenen possibles. Trobar-se en la misèria a manca del manteniment del marit, cosa que incrementa el volum de persones ateses per la caritat pública i grava sobre la resta dels ciutadans, o continuar amb disponibilitats per gestionar els afers del marit. En aquest cas, les que ha quedat soles es tornen a casar i, en un 60,1% dels casos, trien un marit de procedència social idèntica al difunt, cosa que les

converteix en dures competidores respecte a les noies solteres, que, si de cas, han d'esperar la mort del pare.

- VIII -

De la passió pel nombre a la urgència per l'individu com a part d'una societat. La demografia de la Lleida del segle XVI no és solament un camp d'aplicació de sofisticacions quantificadores. Calia aprofundir en els més amagats racons de la vida dels homes i dones que es mouen entre tan ingent ball de xifres. Dues valoracions finals ens resta per ponderar.

En primer lloc, cal repetir que les característiques de l'evolució en el nombre dels habitants de la ciutat deixen ben clar que ens movem ens els marges del que els teòrics han definit com a cicle demogràfic antic, que es reproduïx arreu en les societats del feudalisme tardà. Lleida n'és un bon exemple. Estem en una ciutat marcada profundament pel pes d'unes estructures econòmiques bàsicament rurals que imprimeixen una ineludible petjada en la vida social. Els protagonistes són, majoritàriament, camperols, seguits de menestrals i alguns pocs individus dedicats a serveis. Tots plegats són dirigits per una minoria on es barregen els tradicionalment privilegiats, nobles i eclesiàstics, juntament a alguns juristes, metges i grans mercaders. Aquesta gent sap molt bé quin és el lloc que cadascú ocupa i pocs seran els que trenquin tals estretes fronteres.

Aquesta realitat social és la base de partida per a entendre les evolucions i comportaments pel que fa estricta referència a

l'esdevenidor demogràfic d'aquest crucial cinc-cents lleidatà. Ens trobem amb una natalitat fluctuant, però, potent, que serà una base crucial de la recuperació demogràfica que arreu es pot copsar en el decurs de la centúria i que marcarà els ritmes de la nupcialitat. Aquesta darrera es mou de manera paral·lela a les pautes de comportament de l'Europa Occidental, amb tendència a propiciar una tardana edat d'accés al matrimoni i unes descendències familiars escasses, la qual cosa es troba en la base de la presència majoritària de famílies nuclears. Aquest ordre el trenquen dos factors desestabilitzadors i que, a la vegada, propicien, indirectament, l'auge humà: primer, la mort i, segon, els moviments humans. La mort apareix sovint a la Lleida del cinc-cents però, si bé l'ordinària es manté en nivells durs, però, estables, la catastròfica no carrega tant les tintes com ho farà a l'interior peninsular. Les migracions tenen a Lleida un bon centre d'atracció per a nois joves en recerca de treball que venen de molts llocs, en especial de l'espai proper i, sobretot, de França. En conclusió, la vitalitat natalista, la moderació de la mort i l'empenta de l'allau de foranis expliquen el moderat expandiment dels efectius humans de la ciutat en aquesta inexplorada centúria, però, encara hi ha més.

Així, en segon lloc, cal situar, en el temps llarg, la importància crucial del segle XVI en l'esdevenidor humà de la ciutat. Després de sotragades sagnants, de desestabilitzacions intenses i de davallada generalitzada en els darrers temps dels segles medievals, ens trobem amb una ciutat aturdida que cerca els camins de la recuperació. En un primer moment, no sabrà molt bé cap a on tirar, perquè les ciutats veïnes del Principat es troben en idèntica situació de desordre i les germanes de la Monarquia estan rebent l'alé potent i vivificador d'una

novedosa riquesa, que les fa cada cop més liunyanes. A poc a poc, s'inicia la recuperació. Lenta, amb anades i vingudes, amb auges i decadències, però, amb un traçat modest i, a la vegada, ferm. Aquesta és la realitat profunda del període. Aquesta seguretat sentarà unes bases que conformaran la vida urbana en els posteriors durs temps a venir. La reposada estabilitat assolida durant el XVI ja no es tornarà a repetir. Al XVII, tot anirà, sobtadament, per terra, enmig d'una duríssima crisi; però, l'evidència de les vitals potencialitats de recuperació que es noten arreu als llindars del XVIII demostren que les bases establertes, anys enrera, van marcar una petjada més profunda del que els relaxats lleidatans del cinc-cents podien imaginar. La Lleida del XVI és, realment, la Lleida del Renaixement.

Maria José Botella i Escobar

Lleida, 12 de març de 1990/17 de febrer de 1991.